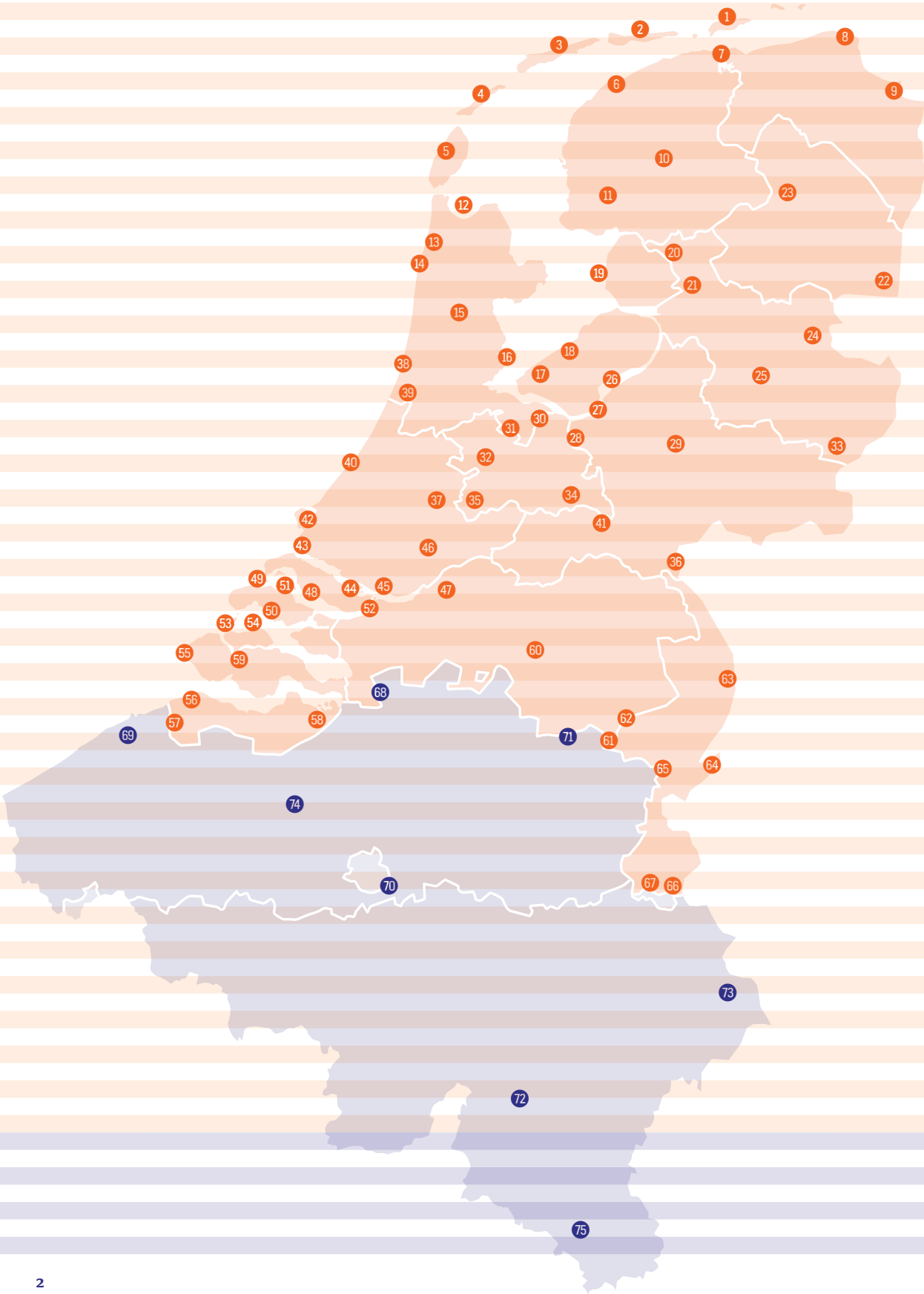

Vogelgebieden van Nederland en België

VOGELGEBIEDEN											KARAKTERISTIEKE SOORT
1.	SCHIERMONNIKOOG	■	■	■	■	■	■	■	■	■	STRANDLEEUWERIK
2.	AMELAND	■	■	■	■	■	■	■	■	■	VELDUIL
3.	TERSCHELLING	■	■	■	■	■	■	■	■	■	LEPELAAR
4.	VLIELAND	■	■	■	■	■	■	■	■	■	EIDER
5.	TEXEL	■	■	■	■	■	■	■	■	■	LEPELAAR
6.	ZWARTE HAAN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	FRATER
7.	LAUWERSMEER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRAUWE KIEKENDIEF
8.	EEMSHAVEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	SNEEUWGOR
9.	POLDER BREEBAART	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLUUT
10.	ALDE FEANEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRUTTO
11.	FRIESE MEREN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLEINE RIETGANS
12.	BALGZAND	■	■	■	■	■	■	■	■	■	LACHSTERN
13.	ZWANEWATER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	BLAUWBORST
14.	HONDSBOSSCHE ZEEWERING	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NOORDSE STORMVOGEL
15.	WORMER- EN JISPERVELD	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRUTTO
16.	GOUWZEE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	SMIENT
17.	LEPELAARSPLASSEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	LEPELAAR
18.	OOSTVAARDERSPLASSEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ZEEAREND
19.	IJSSELMEER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NONNETJE
20.	WEERRIBBEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GROTE KAREKIET
21.	WIEDEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ZWARTE STERN
22.	AMSTERDAMSE VELD	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRAUWE KLAUWIER
23.	FOCHTELOËRVEEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KRAANVOGEL
24.	ENGBERTSDIJKVENEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GEOORDE FUUT
25.	SALLANDSE HEUVELRUG	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KORHOEN
26.	HARDERBROEK	■	■	■	■	■	■	■	■	■	BAARDMANNETJE
27.	VELUWERANDMEREN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLEINE ZWAAN
28.	POLDER ARKEMHEEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLEINE ZWAAN
29.	VELUWE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	WESPENDIEF
30.	POLDER EEMLAND	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRUTTO
31.	NAARDERMEER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ZWARTE STERN
32.	VINKEVEENSE PLASSEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KROONEEND
33.	BUURSERZAND	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NACHTZWALUW
34.	UTRECHTSE HEUVELRUG	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KRUISBEK
35.	ZOUWEBOEZEM	■	■	■	■	■	■	■	■	■	PURPERREIGER
36.	OOIJPOLDER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KOLGANS
37.	NIEUWKOOPSE PLASSEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	BRUINE KIEKENDIEF
38.	ZUIDPIER IJMUIDEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	PAARSE STRANDLOPER
39.	AMSTERDAMSE WATERLEIDINGDUINEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GROTE ZAAGBEK
40.	PIER SCHEVENINGEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	VAAL STORMVOGELTJE
41.	BLAUWE KAMER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	AALSCHOLVER
42.	MAASVLAKTE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	SMELLEKEN
43.	VOORNES DUIN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	LEPELAAR
44.	TIENGEMETEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	BLAUWBORST
45.	OUDE LAND VAN STRIJEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	DWERGGANS
46.	BOEZEMS KINDERDIJK	■	■	■	■	■	■	■	■	■	PURPERREIGER
47.	BIESBOSCH	■	■	■	■	■	■	■	■	■	BLAUWBORST
48.	SLIKKEN VAN FLAKKEE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	SLECHTVALK
49.	BROUWERSDAM	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ROODKEELDUIKER
50.	PRUNJEPOLDER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	STRANDPLEVIER
51.	GREVELINGEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GEOORDE FUUT
52.	HELLEGATSPLATEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	FLAMINGO
53.	NEELTJE JANS	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KUIFAALSCHOLVER
54.	OOSTERSCHDELDE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GROTE STERN
55.	TREKTELPOST WEST-KAPELLE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRAUWE PIJLSTORMVOGEL
56.	TREKTELPOST BRESKENS	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GROTE PIEPER
57.	HET ZWIN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLEINE ZILVERREIGER
58.	VERDRONKEN LAND VAN SAEFTHINGE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRASZANGER
59.	VEERSE MEER	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLEINE ZILVERREIGER
60.	KAMPINA	■	■	■	■	■	■	■	■	■	TAIGARIETGANS
61.	BUDEL DORPLEIN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GEOORDE FUUT
62.	WEERTER- EN BUDELER BERGEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NACHTZWALUW
63.	DE HAMERT	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NACHTZWALUW
64.	MEINWEG	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NACHTZWALUW
65.	MAASPLASSEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	TAFELEEND
66.	VIJLENERBOSCH	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KORTSNAVELBOOMKRUIPER
67.	ONDERSTE- EN BOVENSTEBOSCH	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KORTSNAVELBOOMKRUIPER
68.	KALMHOUTSE HEIDE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	NACHTZWALUW
69.	UITKERKSE POLDERS	■	■	■	■	■	■	■	■	■	KLEINE RIETGANS
70.	ZONIËNWOOD	■	■	■	■	■	■	■	■	■	MIDDELSTE BONTE SPECHT
71.	KEMPEN/HAGEVEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ROERDOMP
72.	LESSE-ET-LHOMME (CENTRALE ARDENNEN)	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ZWARTE OOIEVAAR
73.	VALLEI VAN DE HOLZWARCHE	■	■	■	■	■	■	■	■	■	WATERSPREEUW
74.	KALKENSE MEERSEN	■	■	■	■	■	■	■	■	■	GRUTTO
75.	GAUMESTREEK	■	■	■	■	■	■	■	■	■	ORPHEUSSPOTVOGEL

HANDBOEK **Vogels** van Nederland en België

LUC HOOGENSTEIN

GER MEESTERS

KNNV Uitgeverij

Colofon

Oorspronkelijke titel:

Gyldendals fuglebog, auteur Benny Génsbøl
© Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S,
Denmark 2009

Tekst

Luc Hoogenstein, Ger Meesters
met tekstbijdragen van
Jip Louwe Kooijmans (halsbandparkiet, huismus)
Gert Ottens (flamingo, ruigpootuil)
Informatie over Vlaanderen: Driekwart Groen, Dirk Criel

Illustraties

Jens Frimer Andersen en Bjarne Bertel (roofvogels)
Jip Louwe Kooijmans (grauwe franjepoot winter,
pontische meeuw, grote pieper, Engelse kwikstaart,
cetti's zanger, graszanger, bladkoning)

Bureauredactie

Toontext

Vormgeving en opmaak

Elske Verharen, Oxédio i.s.m. Hans van Loon

Omslag

Elske Verharen, Oxédio

Foto omslag

Michel Geven, Buiten-beeld.nl

Redactioneel advies:

Vogelbescherming Nederland, Natuurpunt,
KNNV, SOVON Vogelonderzoek Nederland

Fotografen

Christian Andersen Jensen (CAJ); Aurelien Audevard (AUA);
Christer Brostam (CB); P. Buchner (PB); Klaus Dichmann (KD);
Richard Diepstraten (RD); Jan-Luc van Eijk (JlVE);
Miel Ferdinande (MF); Jack Folkers (JF); Dick Forsmann (DF);
Lars Gejl (LG); Benny Génsbøl (BG); R Gress (RG);
Adri de Groot/Vogeldagboek.nl (AdG); F. Hecker (FH);
Pekka Helo (PH); Martin Hierck (MH); Dirk Hoogenstein (DH);
Luc Hoogenstein (LH); Lars Jensen (LI); Marnix Jonker (MJ);
A. Kamunen/Luonnonkuva Arkisto (AKLA); Axel Kielland (AK);
Arie de Knijff/Saxifraga Foundation (AdK); Phil Koken (PhK);
Jip Louwe Kooijmans (JLK); Ole Krogh (OK); John Larsen (JL);
Alfred Limbrunner (AL); Nis Lundmark Jensen (NLJ);
Tomas Lundquist (TL); Jörg Mager/Saxifraga Foundation (JM);
Ger Meesters (GM); MPF/wikimedia (MPF);
Piet Munsterman/Saxifraga Foundation (PM);
Anne Navntoft (AN); Daniel Pettersson (DP); Noel Reynolds (NR);
Otto Samwald (OS); Gerard Schouten (GS);
Lianne Schröder (LSc); Helge Sørensen (HS);
Jan van der Straaten/Saxifraga Foundation (JvdS);
Markus Varesvou (MV); Frank Vassen/wikimedia (FV);
Timmo Väre/Luonnonkuva Arkisto (TV);
Frank van der Wielen (FvdW); Peter Wijn (PW);
Edwin Winkel/Saxifraga Foundation (EW);
Mark Zekhuis (MZ); Luonnonkuva Arkisto (LA)

Natuur ontdekken en beleven

KNNV Uitgeverij is gespecialiseerd in unieke publicaties
over natuur en landschap: toegankelijke veldgidsen,
handleidingen voor beheer, verspreidingsatlassen en nog
veel meer. Daarnaast maakt KNNV Uitgeverij kronieken over
natuurbescherming, prachtige bladerboeken over natuur-,
cultuur- en landschapshistorie, reisgidsen, kinderboeken en
natuurlijk het tijdschrift Natura. Daarmee wordt waardevolle
kennis van wetenschappers en amateurs beschikbaar gemaakt
voor een breed publiek. Zo draagt KNNV Uitgeverij bij aan de
bescherming van de Nederlandse natuur én aan het plezier dat
mensen eraan beleven!

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, microfilm, fotokopie
of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

*No part of this book may be reproduced in any form by print, photocopy,
microfilm or any other means without the written permission from the
publisher.*

© KNNV Uitgeverij, Zeist, 2009

3e druk, 2017

ISBN 978 90 5011 580 3

NUR: 435

www.knnvuitgeverij.nl

Inhoudsopgave

Inleiding - 10

Leeswijzer - 16

Soorten

Eenden - 22

Hoenders - 57

Flamingo's - 62

Futen - 63

Duiven - 68

Nachtzwaluwen - 73

Gierzwaluwen - 74

Koekoeken - 75

Rallen - 76

Kraanvogels - 83

Duikers - 84

Noordelijke stormvogeltjes - 87

Stormvogels - 88

Ooievaars - 91

Reigers - 93

Ibissen - 101

Jan-van-genten - 102

Aalscholvers - 103

Scholeksters - 105

Kluten - 106

Plevieren - 108

Strandlopers - 115

Alken - 141

Jagers - 145

Meeuwen - 149

Visarenden - 171

Sperwers - 172

Kerkuilen - 184

Uilen - 185

Hoppen - 191

Bijeneters - 192

Ijsvogels - 193

Spechten - 194

Valken - 201

Papegaaien - 206

Wielewalen - 207

Klauwieren - 208

Kraaien - 210

Goudhanen - 217

Buidelmezen - 219

Baardmannen - 226

Leeuweriken - 227

Zwaluwen - 231

Struikzangers - 234

Staartmezen - 235

Boszangers - 236

Grasmussen - 241

Sprinkhaanzangers - 245

Rietzangers - 247

Graszangers - 253

Pestvogels - 254

Boomklevers - 255

Boomkruipers - 256

Winterkoningen - 258

Spreeuwen - 259

Waterspreeuwen - 260

Vliegenvangers - 261

Heggenmussen - 278

Mussen - 279

Kwikstaarten - 281

Vinken - 292

Gorzen - 306

Lijst van Vogels van Nederland en België - 314

Register - 340

In samenwerking met Vogelbescherming Nederland en Natuurpunt

Vogelbescherming Nederland: help mee vogels te beschermen!

Gefeliciteerd! Met dit handboek hebt u een prachtig naslagwerk over de vogels van Nederland en België in handen. Vol boeiende informatie en ideaal om uw vogelkennis aan te scherpen of te verdiepen.

Vogelbescherming Nederland maakt zich sterk voor de bescherming van wilde vogels en hun leefgebieden. Dat is hard nodig, want alleen al in Nederland staan er maar liefst 78 soorten op de Rode Lijst van bedreigde vogels. Wij zetten ons met hart en ziel in om die bedreigde vogels weer van de Rode Lijst af te krijgen. Van de majestueuze blauwe kiekendief tot de geheimzinnige roerdomp. En natuurlijk de grutto!

Als partner van BirdLife International werkt Vogelbescherming ook wereldwijd aan de bescherming van vogels en natuur. In een groot aantal landen ondersteunen we projecten en we voeren internationale campagnes, bijvoorbeeld voor een veel betere bescherming van trekvogels die onder meer via de Waddenzee naar Afrika vliegen.

U kunt ook zelf bijdragen aan de bescherming van vogels door bijvoorbeeld uw tuin vogelvriendelijk in te richten. U kunt Vogelbescherming Nederland helpen door lid van onze vereniging te worden. Samen staan we sterk en kunnen we meer bereiken. Als lid krijgt u vijf keer per jaar het schitterende tijdschrift *Vogels* thuisgestuurd, met daarin prachtige artikelen, fotografie en reportages over vogels, inclusief vogelkijktips en de mooiste vogelplekken om in Nederland te bezoeken. Meld u aan als lid op www.vogelbescherming.nl en een nieuwe vogelwereld gaat voor u open.

Veel lees- en kijkplezier met dit fraaie handboek!
Fred Wouters, directeur Vogelbescherming Nederland

Natuurpunt: De grootste natuurfamilie van Vlaanderen

Natuurpunt is een onafhankelijke natuurvereniging die al meer dan 50 jaar planten, dieren en hun natuurlijke omgeving beschermt in Vlaanderen. Gesteund door meer dan 100.000 leden zetten 6.000 vrijwilligers en 450 professionele medewerkers zich dagelijks in om bedreigde planten, dieren, biotopen en landschappen te beschermen. Daartoe kopen en beheren we honderden natuurgebieden, brengen we de staat van de natuur in kaart en treden we in dialoog met beleidsmakers. We brengen mensen in contact met de schoonheid en kennis over de natuur via vorming en publieksacties. Jaarlijkse verwelkomen we meer dan 2 miljoen bezoekers in onze natuurgebieden. Natuurpunt beheert 500 natuurgebieden met een oppervlakte van 23.000 ha.

Ook jij kan de natuur een handje toe steken door je aan te sluiten bij de grootste natuurfamilie van Vlaanderen. **Voor slechts 27 euro word je lid van Natuurpunt en steun je de natuur in Vlaanderen.**

Als nieuw lid ontvang je bovendien:

- Onze fraaie **Natuur.gids** als welkomstgeschenk, met 40 uitgestippelde wandelingen en fietstochten in de mooiste natuurgebieden in België.
- Vier keer per jaar krijg je ons boeiende ledenmagazine **Natuur.blad** over de natuur in Vlaanderen. Via het tijdschrift van de lokale Natuurpunt afdeling ontvang je bovendien extra informatie over de natuur in jouw buurt.
- Daarnaast geniet je heel wat voordelen, in de Natuurpunt webwinkel en bij onze partners.

Inleiding

Vogels van Nederland en België

Ieder mens geniet van vogels. Of het nu gaat om de pimpelmees aan een vetbol in de tuin of om de eerste waarneming van een roodkeelnachtegal, dat maakt niet uit. Elk mens ziet vogels op zijn eigen manier en haalt er plezier uit. Vogels brengen letterlijk de natuur tot voor onze voeten. Vooral tuinvogels vervullen die rol heel goed en velen daarvan – zoals roodborst, koolmees en merel – doen dat gewoon in de stad. Zij zijn de ambassadeurs van de natuur, die letterlijk voor de deur staat.

ROODBORST. LH

Dankzij het vele werk van Vogelbescherming Nederland, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Natuurpunt en vele duizenden vogelliefhebbers is goed bekend hoe de Nederlandse en Belgische avifauna zich ontwikkelt. Het *Handboek Vogels van Nederland en België* beschrijft ruim 300 vogelsoorten: alle Nederlandse en Belgische broedvogels, alle algemene en schaarse zomergasten, wintergasten en doortrekkers, enkele zelden maar wel met enige regelmaat voorbijkomende soorten plus een aantal ingeburgerde exoten - door de mens geïntroduceerde soorten, die zich inmiddels zelfstandig handhaven. Achter in het boek tref je de complete lijst aan van alle vogelsoorten die vanaf 1800 in Nederland en/of België zijn waargenomen. Bij elkaar gaat het om meer dan 520 soorten en ... elk jaar komt er wel eentje bij! Zo dook er in oktober 2016 een bergheggemus op op de Maasvlakte en zal de Siberische gierzwaluw die in juni 2017 bij West-

kapelle werd gezien en gefotografeerd ongetwijfeld als nieuwste soort voor de Nederlandse lijst worden geaccepteerd.

Broedvogels

In België en Nederland broeden circa 260 vogelsoorten. Sommige zijn schaars met slechts 1-50 paren, zoals zeearend, kraanvogel en velduil. De meeste soorten broeden in aantallen tussen duizenden en meer dan een miljoen. Soms worden we

VISAREND. LH

verrast door broedgevallen van soorten die hier al ooit in historische tijden hebben gebroed, zoals de wilde zwaan (in Drenthe, 2005), de veldrietzanger op Vlieland en de rode wouw in Vlaanderen (2014). Soms gebeurt het ook dat een schaarse soort de wind onder de vleugels krijgt. Zo heeft de middelste bonte specht een imposante sprong westwaarts weten te maken waardoor het aantal territoria, nog steeds, fors toeneemt.

En soms zijn er spectaculaire, geheel nieuwe broedgevallen. Zoals in de Biesbosch. In 2016 broedde voor het eerst broedde de visarend met succes in onze contreien! Twee paren maakten een nest, uit eentje vlogen twee jongen uit. Ook in 2017 broedden er twee paren visarenden in de Biesbosch. Het wordt spannend wat de toekomst voor de visarend in petto heeft!

Aanduiding van talrijkheid

kwalificatie	broedparen	aantallen	aantal soorten en percentage (in Nederland)	
uiterst schaars	0-50	0-100	36	18%
zeer schaars	51-250	100-500	17	9%
schaars	251-1000	500-2000	19	10%
vrij schaars	1001-5000	2000-10000	29	15%
vrij talrijk	5001-25.000	10.000+	37	19%
talrijk	25.001-100.000	10000+	34	17%
zeer talrijk	100.001-500.000	10000+	19	10%
uiterst talrijk	> 500.000	10000+	7	4%

Standvogels en trekvogels

Vogels worden onderverdeeld in *standvogels* en *trekvogels*. Standvogels blijven het hele jaar in en rond het broedgebied, ook buiten het broedseizoen. Trekvogels trekken na het broedseizoen uit hun broedgebied weg naar warmere streken.

Trekvogels worden onderverdeeld in *zomergasten*, *wintergasten*, *doortrekkers* en *overzomeraars*. Deze onderverdeling is vooral populatiespecifiek: veel van onze standvogels worden 's winters vergezeld van soortgenoten die noordelijker of oostelijker broeden en bij ons de winter doorbrengen. Een deel van onze standvogels kan overigens in strenge winters wegtrekken naar het zuiden of westen.

Zomergasten

Veel broedvogels zijn trekvogels die in het voorjaar naar ons land komen om er te broeden en die na het afsluiten van de broedcyclus weer vertrekken, veelal naar Zuid-Europa en Afrika. Ze heten *zomergasten*, de rest van het jaar zijn ze immers elders. De maanden dat onze trekkende broedvogels in hun wintergebieden vertoeven zijn niet zonder gevaar – en hoe verder weg, des te meer gevaar. Er is jacht, het klimaat kan tijdelijk ongunstig zijn (denk aan de jarenlange droogte in de Sahel) of de weersomstandigheden tijdens de trek zo slecht dat de eindbestemming onhaalbaar is.

Voor insecteneters is het van belang pas aan te komen in de broedgebieden als er al voldoende insecten beschikbaar zijn, voor henzelf en vooral voor hun nog te verwachten jongen. De aankomst- en vertrektijden kunnen verschillen per soort en liggen min of meer vast. Er is altijd wel enige spreiding: een deel van de populatie komt wat vroeger, het grootste deel 'precies op tijd', en een klein deel wat later. Het verkleint de kans dat een broedseizoen geheel mislukt door onverwachte weersomstandigheden, zoals een langer durende vorstperiode of een onverwacht nat voorjaar. Klimaatverandering beïnvloedt het broedsucces. Door de warmere voorjaars zijn veel insecten al in een verder stadium van hun metamorfose en daardoor minder geschikt als voedsel voor de jongen, tegen de tijd dat trekvogels terugkeren. Zo zijn bijvoorbeeld de rupsen van veel nachtvlinders al in het popstadium en daardoor minder gemakkelijk te vinden voor te laat arriverende zangers, mezen en vinken. Van de bonte vliegenvanger werd aanvankelijk vastgesteld dat de soort soms niet meer genoeg voedsel kon vinden om de jongen vliegvlug te krijgen. Inmiddels lijken zowel de bossen, de insecten als de vogels zich geleidelijk aan te passen aan de nieuwe omstandigheden.

Wintergasten

Een aantal vogelsoorten is in Nederland en België alleen in de winter waar te nemen: de *wintergasten*. Het zijn soorten die noordelijker en oostelijker broeden en ons klimaat mild genoeg vinden om hier de winter door te brengen. Hun broedgebied is 's winters doorgaans maandenlang bedekt onder een dikke laag sneeuw en ijs, terwijl ook de zon zich er niet of nauwelijks laat zien. Het zijn vooral eenden, ganzen, zwanen en steltlopers, maar ook roofvogels als ruigpootbuiszard, smelleken en zeearend, en zangvogels als koperwiek, kramsvogel en roodborst. Een deel van hen blijft de hele winter, een ander deel zal bij plots invallende koude verder trekken naar het zuiden en westen.

En soms, nog in de winter, keren ze terug als het weer milder wordt.

Het weer is sterk bepalend. Bij strenge koude ten noorden en ten oosten van ons komen vogels naar hier afgezakt, die in 'normale' winters niet voorkomen of in veel kleinere aantallen. Valt er veel sneeuw in Denemarken, dan trekken kleine rietganzen door, zodat hun de aantallen hier hoger zijn dan gewoon-

BONTE STRANDLOPERS. LH

lijk. Zijn de winters in noordelijker streken juist zacht, dan zijn vogels waarvan de zuidelijke grens van hun wintergebied bij of net boven Nederland ligt, minder talrijk aanwezig. De zwarte zee-eend, topper en grote zaagbek blijven - steeds vaker - in de Oostzee als die niet dichtvriest. Niet alleen is de Oostzee dichter bij hun broedgebieden, ook is er makkelijker aan voedsel te komen dan in het IJsselmeer.

Daarnaast zijn er soorten die niet elk jaar bij ons komen, maar alleen in periodes van voedselgebrek in hun leefgebied. Bijvoorbeeld in een periode van slechte oogst door een slechte zomer of weinig vruchtzetting door een slecht voorjaar. Betreft het grote aantallen vogels tegelijk dan noemen we het een **invasie**, bij nu en dan kleinere aantallen spreken we van een **influx**. Zo arriveren pestvogels geregeld als door een nat voorjaar in hun noordelijk leefgebied besdragende bomen en struiken niet of slecht tot bloei zijn gekomen. En kruisbekken komen in grote aantallen voor in jaren waarin de naaldbomen in hun noordelijke leefgebied weinig zaden geproduceerd hebben en er dus weinig den-, sparren- en larikskegels met zaden te vinden zijn.

Doortrekkers

Er zijn ook veel vogelsoorten, die in Nederland en België alleen maar in het voorbij gaan te zien zijn: de *doortrekkers*. Ze broeden ten noorden en oosten van ons en overwinteren verder west- of zuidwaarts. Jaarlijks passeren zo miljoenen vogels, van vele soorten. De meeste trekken zowel in het voorjaar als in het najaar over onze streken. Van sommige soorten zijn de noordelijke populaties doortrekkers, terwijl (exemplaren uit) bijvoorbeeld oostelijke populaties juist hier overwinteren als wintergast. En ook van de pure doortrekkers blijven wel eens een paar exemplaren hangen. Naarmate onze winters zachter worden

neemt de kans daarop toe, zeker als de soort maar een klein beetje zuidelijker overwintert, zoals zwartkop en tjiftjaf. Vogels die in Afrika ten zuiden van de Sahara overwinteren zullen hier niet gauw achterblijven, ook niet in een zachte winter – tenzij het individuen betreft, die te ziek of verzwakt zijn om de trektocht te volbrengen.

Bij de najaarstrek zijn de aantallen doorgaans veel hoger dan in het voorjaar, omdat dan ook de jongen van het afgelopen broedseizoen mee trekken. Tot de talrijkste trekvogels in het najaar behoren de houtduif (miljoenen exemplaren), lijsters, mezen en vinken. Zo genieten van de spectaculaire roofvogel-trek als in Scandinavië (Falsterbo in Zweden en Stigsnes in Denemarken) is in Nederland en België nauwelijks mogelijk. Roofvogels volgen doorgaans een oostelijker route naar het zuiden en trekken in een breed front. Wespandieven en sperwers trekken dan wel door, maar zelden in geconcentreerde groepen met grote aantallen. Ruigpootbuiters zijn soms in wat ruimere aantallen te zien, afhankelijk van hun broedsucces in het afgelopen seizoen.

In het najaar hebben trekvogels, door de overheersende zuidwestelijke winden, de wind vrijwel altijd tegen. Oostelijke winden zijn zeldzaam, maar als ze voorkomen kan dat voor enorme aantallen lijsters, vinken en andere soorten zorgen, die normaal oostelijker aan ons voorbij trekken. Bij langere perioden van oostenwind is de kans groter dat zeldzaamheden uit Oost-Europa en Azië onze kant op komen. Tegelijk kunnen ook najaarsstormen uit het westen voor verrassingen zorgen, door zeevogels richting land te drijven. Bij noordelijke winden vliegen trekvogels met de wind mee en bovendien vaak op veel grotere hoogten.

Overzomeraars

Overzomeraars tenslotte zijn vogels die wel in het voorjaar en de zomer aanwezig zijn, maar geen broedpogingen ondernemen. Veelal zijn dit soorten die gewoonlijk noordelijker of oostelijker in Europa broeden. Een goed voorbeeld vormen de vele steltlopers zoals zilverplevier en rosse grutto's, die

's zomers in het Waddengebied te zien zijn. Vaak zullen dat vogels zijn waarvan de conditie kennelijk niet goed genoeg was om verder te trekken, al zullen er ook vogels zijn die hun broedgebied al snel weer hebben verlaten na een mislukte broedpoging.

Veranderingen in aantallen vogels

Vogelpopulaties kennen altijd schommelingen in omvang door vele natuurlijke oorzaken, maar juist menselijk ingrijpen leidt vaak tot de grootste aantalsveranderingen. Schoolvoorbeeld is de grutto. Uitbreiding van graslanden deed het aantal grutto's in Nederland vanaf 1960 flink stijgen. De ideale omstandigheden – kruidenrijke, vochtige weides met voedsel en nestgelegenheid te over – maakte dat een belangrijk deel van de wereldpopulatie hier broedde. Vervolgens veranderde intensivering van de landbouw de tafeltje-dek-je-graslanden in groene woestijnen die maar uit één grassoort bestonden. De aantallen grutto's kelderden zo ernstig dat de soort op de Rode lijst van bedreigde vogels kwam.

Of neem de grauwe gans. Lange tijd ging het slecht met deze soort bij gebrek aan goed broedgebied. Grootschalige aanleg van moerasnatuur langs de grote rivieren zorgde in de laatste decennia in één klap voor een groot areaal broedgebied. De grauwe gans kreeg snel voet aan de grond als broedvogel, en vermenigvuldigde zich razendsnel. Zo snel, dat agrariërs inkomstenderving ondervinden door grazende ganzen en ze in de buurt van vliegvelden een gevaar voor de luchtvaart vormen. Grauwe ganzen worden daarom nu zelfs bejaagd.

Recent onderzoek van Sovon laat zien dat sinds 2005 40 procent van de Nederlandse broedvogels toenam, 22 procent afnam en 28 procent gelijk bleef. Een groot deel van deze veranderingen valt toe te schrijven aan veranderingen in het landschap, al dan niet gepaard met klimaatveranderingen.

Vogels in een veranderend landschap

De belangrijkste bedreiging van elke vogelpopulatie is het verdwijnen van geschikt broed- of leefgebied. Verstedelijking, veranderingen in de land- en bosbouw, de aanleg van infrastructuur en de toename van de recreatiedruk hebben veel invloed op vogelpopulaties. Zo is op een boeren erf tegenwoordig nauwelijks nog iets te eten te vinden en ook een moderne akker levert na de oogst weinig eetbaars op. Vroeger was dat anders: kippen, varkens en geiten liepen vrij rond op het erf waar bovendien met ruime hand werd gevoerd, zodat ook wilde vogels hiervan een graantje mee konden pikken. Angst voor ziektes, zoals vogelgriep, heeft hier voorgoed een einde aan gemaakt. Ook was het boerenland gevarieerder en vooral natuur, waardoor veel soorten zich in het agrarisch landschap goed thuis voelden. Nu op diverse plaatsen het waterpeil lager is dan in de voorbije eeuw en er beduidend vroeger en vaker gemaaid wordt, zijn weidevogels steeds meer aangewezen op speciaal beheerde gebieden die veelal zijn opgezet in samenwerking met natuurorganisaties. Zolang gebieden echter relatief klein zijn en niet op elkaar aansluiten, blijven de aantallen weidevogels een negatieve tendens vertonen. Aan de andere kant zorgt de al eerder genoemde aanleg van moerasnatuur ervoor

ROSSE GRUTTO'S. LH

SPREEUWEN. LH

dat moerasvogels het gemiddeld goed doen en zijn er ook vogels die profiteren van verstedelijking. Al zijn de huismus en vooral de spreeuw rap in aantal afgenomen, soorten als Turkse tortel, ekster, heggenmus, merel, koolmees en pimpelmees blijven vertrouwde bezoekers in tuinen en op balkons, steeds vaker vergezeld van de halsbandparkiet.

Het is een divers beeld. Omdat sommige vogels erg gebonden kunnen zijn aan een hele kleine habitat, kan een minimale verandering al enorme – lokale – invloed hebben op een populatie, en andersom. Het opheffen van hoogstamboomgaarden heeft bijvoorbeeld de gekraagde roodstaart uit de desbetreffende regio's doen verdwijnen, terwijl de braamsluiper door de aanplant van veel groen juist in stedelijk gebied opduikt. Terwijl specialisten van heide en duinen, zoals de tapuit, onder het beleid van 'verruiging van het landschap' leiden, profiteren algemene soorten, die in de meeste landschappen voorkomen er van. Ook het ouder, gevarieerder en ruiger worden van onze bossen, waardoor er minder naaldbout komt en meer loofbomen kent zowel winnaars (zoals de zwartkop) als verliezers (zoals de zwarte mees). Bovendien kunnen vogels elkaar in de weg zitten of elkaar mee trekken. De ransuil neemt, mede door het verminderen van het aantal kraaiennesten, steeds meer af, de toename van de bonte specht heeft als nadeel heeft dat de matkop meer last heeft van nestpredatie.

Vogels in een veranderend klimaat

Door de opwarming van de aarde zullen enerzijds broedvogels waarvoor onze regio de zuidgrens van hun broedgebied vormt, zoals de spotvogel, noordelijker gaan broeden en langzaam verdwijnen. Anderzijds zullen soorten die hier de noordgrens van hun broedgebied bereiken, zoals bijvoorbeeld de orpheus-spotvogel, als broedvogel juist talrijker worden. Het boek *A climatic atlas of European breeding birds* van Huntley et al. doet per soort een voorspelling van de verschuiving van het broedgebied bij doorgaande klimaatverandering. Volgens de schrijvers zullen heel wat soorten uit ons land verdwijnen, maar zullen er ook enkele nu nog bijzondere broedvogels voor terugkomen. Ernstiger zijn hun voorspellingen voor de vogels die nu al heel noordelijk broeden en eenvoudigweg niet nog noordelijker terecht kunnen. Die soorten (vooral eenden, ganzen en stelt-

lopers, maar ook enkele zangvogels en meeuwen) krijgen in hun broedgebied dan veel meer concurrentie van soorten die naar het noorden opschuiven.

De warmere winters door opwarming van het klimaat zullen uitwerking hebben op het voorkomen van trekvogels: Ganzen zullen steeds vaker later aankomen en eerder vertrekken en enkele niet-watervogels als bonte kraai, frater, strandleeuwrik en sneeuwgorz zullen steeds schaarser worden, omdat ze noordelijker kunnen overwinteren. Tegelijkertijd overwinteren er nu soorten waarvan dit voorheen ondenkbaar zou zijn geweest, zoals de grote zilverreiger.

Vogels van de Rode Lijst

Rode Lijsten zijn een middel om de aandacht te vestigen op dier- en plantensoorten die bedreigd worden en kwetsbaar zijn. De Rode Lijst Vogels bevat voor Nederland maar liefst 78, voor Vlaanderen 72 en voor Wallonië 65 broedvogelsoorten die in hun voortbestaan in meer of mindere mate bedreigd zijn. Meer dan de helft betreft vogels van het agrarisch landschap: zelfs voorheen talrijke soorten als grutto, veldleeuwrik en gele kwikstaart zijn op deze lijst terechtgekomen.

Er zijn Rode Lijstsoorten waarmee het beter gaat, zoals kerkuil, nachtzwaluw en ijsvogel. Enkele landschapsbepalende soorten als de ooievaar hebben zich zelfs van de rode lijst weten af te werken en de lepelaar koloniseert nota bene vanuit de Nederlandse broedgebieden Groot-Brittannië, Duitsland en Denemarken! Toch doen Rode lijstsoorten, vooral de sterkst bedreigde soorten, het gemiddeld veel slechter dan alle broedvogels samen. Verliezers zijn bijvoorbeeld de blauwe kiekendief, velduil en grote karekiet en soorten die strikte eisen aan hun leefomgeving stellen, zoals de duinpieper en grauwe gorz.

Bij iedere soort geeft dit boek aan of en zo ja, met welke kwalificatie, de soort op de verschillende Rode Lijsten staat (Nederland, Vlaanderen, Wallonië en de IUCN-lijst). Het merendeel van de vogels die bij ons op de lokale Rode Lijst staan, is wereldwijd gelukkig minder bedreigd of zelfs helemaal niet bedreigd. Dat is goed nieuws, maar het ontslaat ons niet van de plicht ook bij ons te zorgen voor de beste omstandigheden voor deze soorten.

Wat voor vogel ben jijzelf?

Sinds 1800 zijn in Nederland 513 vogelsoorten waargenomen en België in totaal 442. De diversiteit in vogelliefhebbers is wat minder groot, maar ook daarin kunnen een aantal bijzondere soorten worden onderscheiden.

De eerste groep betreft de **tuinvogelliefhebbers**. Bijna alle vogelliefde begint in eigen tuin. Jac. P. Thijsse schreef in 1903 al in zijn boek *Het Vogeljaar*: 'Er zijn stellig meer muizen dan mezen in Nederland, maar voor één muisje dat u in de loop van 't jaar ziet weghuppelen tussen 't hoge gras, kunt u honderd mezen te zien krijgen.' Meer dan een eeuw later is er niet veel veranderd. Wat is er rustgevender dan met een kop koffie of thee in de hand op een mooie ochtend zien hoe een merel een worm uit het bedauwde gras trekt? Vogelgids en verrekijker zijn soms

ROODKEELNACHTEGAAL. LH

binnen handbereik, maar veel tuinvogelliefhebbers doen het zonder: de aanwezigheid van de vogels zelf geeft al genoeg voldoening. Een nestkastje is belangrijk, en een voedertafel, of struiken waar vogels voedsel in kunnen zoeken of een nest kunnen bouwen.

Vogelaars gaan wat verder dan tuinvogelliefhebbers. Ze gaan er regelmatig met verrekijker en gids op uit, gericht achter vogels aan. Het is een grote groep, van beginnelingen tot fanatieke inventariseerders. Beginnende vogelaars trekken vaak alleen of in kleine groepjes rond, gedreven door een gezonde nieuwsgierigheid naar alles wat rondvliegt. Sommigen ontwikkelen zich tot gevorderde vogelaars, met vaak een passie voor een bepaalde groep, zoals meeuwen, steltlopers of zeldzaamheden. *Hardcore* vogelaars herken je meteen: vraag of ze vogels aan het 'spotten' zijn, en je krijgt direct te horen: 'Vliegtuigen spot je. Vogels kijk je.'

De derde groep is bijzonder, want het zijn er eigenlijk twee. **Twitters** bestaan uit een relatief kleine groep fanatieke soortenjagers met een geweldige soortenkennis én een grote groep volgers. Die laatsten ontdekken niet zozeer zelf, maar reageren als vliegen op stroop op zeldzame waarnemingen. Dankzij social media kan een bijzondere vogel soms binnen een paar

uur honderden *twitters* achter zich aan krijgen. De jongste knaller was ongetwijfeld de roodkeelnachtegaal die in januari 2016 volkomen onverwacht vanuit het verre Oost-Azië opdook in een tuintje in Hoogwoud in Noord-Holland. Een paar duizend *twitters* kwamen van heinde en verre uit de Lage Landen om dit juweeltje te bewonderen, zelfs uit Groot-Brittannië, Frankrijk en Duitsland! En daaronder vast ook veel vogelaars – want al zullen de meesten het waarschijnlijk ontkennen: in elke vogelaar schuilt ergens een *twitter*. Niets zo gaaf als tijdens een trip een zeldzame soort te ontdekken!

De vierde en laatste groep heeft sinds de komst van digitale camera's een hoge vlucht genomen: de **vogelfotografen**. Waren er in de tijd van Thijsse nog maar een handjevol, nu zijn er tienduizenden. Sites als birdpix.nl laten goed zien hoe snel de vogelfotografie is gegroeid. Het is dan ook (uiteraard binnen de gedragscode voor natuurfotografie van bijvoorbeeld Natuurmonumenten of de Bond Verantwoorde Natuurfotografie) een geweldige manier om driedubbel te genieten van vogels. In het veld die ene speciale foto weten te maken geeft een kick, die je thuis achter de computer nog eens herbeleefd. En dan kun je via facebook of andere podia je vrienden nog eens deelgenoot maken van je ervaring.

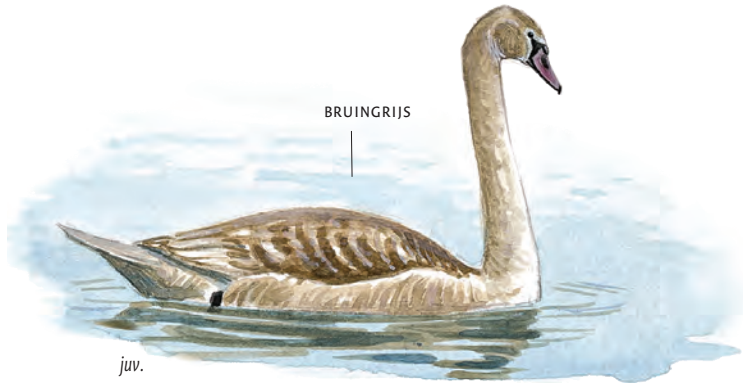
Luc Hoogenstein en Ger Meesters,
Maart 2017

Knobbelzwaan

Cygnus olor

Cygne tuberculé

Herkenning 125-155 cm. Een van onze grootste vogels. Ronde kop, sierlijke S-vormige hals en puntige staart, die – vergeleken met kleine en wilde zwaan – goed te zien is tijdens grondelen. Adult geheel wit, oranjerode snavel met zwarte basis en knobbel (het grootst bij mannetje). Zwarte poten. In rust sierlijk boven de rug gewelfde vleugels. Juveniel bruingrijs, geleidelijk witter tegen eerste zomer. Snavel aanvankelijk vaal oranjerode. **Vlucht** Met uitgestrekte nek en trage, krachtige vleugelslag. Vleugels maken kenmerkend fluitend geluid. Aanloop nodig voor opvliegen. **Geluid** Zwijgzaam; kan bij nest dreigen met grommende en sissende geluiden.

Voorkomen Knobbelzwanen komen vrijwel overal voor, uitgezonderd de hooggelegen zandgronden. In het najaar zijn ze te vinden op de Randmeren. De meeste knobbelzwanen stammen oorspronkelijk af van gedomesticeerde zwanen, maar de populatie geldt tegenwoordig als wild. De broedpopulatie neemt de laatste

jaren geleidelijk iets af. Het aantal overwinteraars bedraagt minstens 30.000-36.000 exemplaren.

Trek Veel knobbelzwanen zijn stadsvogel en blijven het hele jaar in hun territorium, terwijl andere wintergroepen vormen en wegtrekken. Juvenielen vertonen hetzelfde gedrag:

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantallen (broedvogels)

Nederland 5.500-6.500 paren

Vlaanderen 300-400 paren

Wallonië 140-180 paren

Voortplanting

Broedperiode vanaf maart/april

Broeden door vrouwtje

Aantal eieren 5-8 eieren

Broedduur 36 dagen

Uitvliegen na 120-150 dagen

Rode Lijsten

IUCN Least Concern

ze overzomeren soms in een groep in de jaren dat ze nog niet zelf broeden – of trekken weg. Nederlandse en Belgische knobbelzwanen zijn teruggemeld uit heel West-Europa, van Stockholm in het noorden tot Bordeaux in het zuiden.

Leefgebied Knobbelzwanen broeden langs ondiep water, waarin ze kunnen grondelen om hun voedsel op de bodem te vinden. Het betreft vooral sloten in (veen)weidegebieden en soms stadparken en andere waterwegen. In het najaar verzamelen ze zich ook wel op groot, open water, zoals het IJsselmeer, en soms zelfs op zee. Hun voedsel bestaat uit waterplanten die ze van de bodem eten en andere vegetatie, zoals oever- en drijvende waterplanten. Ze grazen vaak op weilanden en eten soms dierlijk voedsel, zoals insecten en slakken.

Gevoeligheden Knobbelzwanen gedijen bij schoon water omdat kranswieren en fonteinkruid het daar goed doen. Door waterzuivering is de waterkwaliteit op veel plaatsen aanzienlijk verbeterd. Grazende knobbelzwanen worden regelmatig als overlast beschouwd in agrarische gebieden en afschot komt daardoor voor.

KNOBBELZWANEN KRIJGEN VAAK VEEL JONGE PULLEN, TIENHOVEN. LH

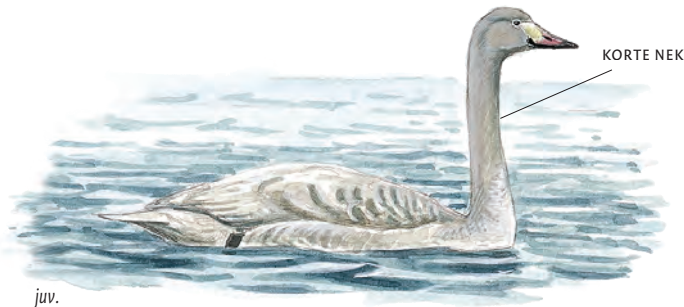
Kleine zwaan

Cygnus bewickii

Cygne de Bewick

ad.

juv.

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Voortplanting

Broedperiode vanaf mei/juni

Broeden door vrouwtje

Aantal eieren 3-5 eieren

Broedduur 30 dagen

Uitvliegen na 70 dagen

Rode Lijsten

IUCN Least Concern

Herkenning 115-117 cm. Duidelijk kleiner dan wilde zwaan, met rondere kop, kleinere snavel en proportioneel kortere nek. Adult zwart-gele snavel, met zeer variabel geel patroon op snavelbasis, meestal rond of vierkant dan de puntige vorm bij wilde zwaan. Kop en nek vaak met roestbruin of oranjeachtig zweem. Stompe staart, goed te zien bij grondelen. Juveniel bruingrijs, met vleeskleurige snavel, die in de loop van eerste winter donkerder en aan de basis al wat gelig kleurt. **Vlucht** Aanmerkelijk snellere vleugelslag en kortere nek en lichaam dan wilde zwaan. **Geluid** In vlucht geen vleugelgeruis, roept wel vaak en luid een vol, vérdragend *hoep, woep, hoep, hoep...woep...*

Voorkomen Doortrekker en wintergast in vrij groot aantal. Kleine zwanen zijn in Nederland vooral te vinden langs de randmeren, de grote rivieren en in de Delta; in Vlaanderen vooral in de Polders. Elders zijn ze in kleinere aantallen aanwezig. Jaarlijks overwintert zo'n driekwart van de wereldpopulatie kleine zwanen in Nederland (11.000-14.000 exemplaren) tegenover 500-600 exemplaren in Vlaanderen – soms ook meer. Het andere kwart overwintert in Groot-Brittannië, Duitsland en Denemarken.

Trek Kleine zwanen arriveren eind september en trekken vanaf eind februari langs dezelfde route terug weer terug. De trek vindt plaats via een traditionele route met tussenstops in de Baltische landen en Denemarken.

Leefgebied Kleine zwanen broeden in moerassige gebieden op de Siberische toendra. 's Winters zijn ze bij ons te vinden op laaggelegen weilanden, ondergelopen grasland, kwelders en in waterbekkens. Ze verkeren altijd in

groepen, grazend op graslanden of foeragerend in ondiep water en ook wel op akkers, naar bladeren, scheuten en wortels van waterplanten, gras en onkruiden, klaver, granen en aardappelen. De kleine zwaan slaapt op het water.

Gevoeligheden Omdat driekwart van de wereldpopulatie in Nederland overwintert, is de soort afhankelijk van de omstandigheden hier. Dat legt een grote verantwoordelijkheid bij de beheerders van de Nederlandse overwinteringsgebieden.

KLEINE ZWANEN HEBBEN EEN VRIJ KORTE NEK. LH

Gierzwaluw

Apus apus

Martinet noir

Herkenning 16-17 cm. Korter lichaam en langere vleugels dan boerenzwaluw. Lichaam, vleugels en staart egaal roestbruin, kin zichtbaar lichter. In fel zonlicht verenkleeft lichter bruin, tegen een lichte hemel geheel zwart. Vleugels lang en sikkelvormig, staart gevorkt. Juveniel als adult, maar keel duidelijk lichter en lichte veerzomen op vleugels (lijkt geschubd). Rui begint in augustus, sommige begint rui slagpennen voor de trek. **Vlucht** Zeer snel, met snelle vleugelslag gevolgd door lange glijperiodes. Voor eenmaal gelande gierzwaluwen is het moeilijk om weer op te vliegen. **Geluid** Geen zang. Roep is een hoge, schrille schreeuw *skrieieieie*.

Voorkomen Gierzwaluwen zijn stadsbewoners pur sang. Het beeld van gierzwaluwen, gierend boven de stad, is bij elke vogelliefhebber bekend. Gierzwaluwen ontbreken als broedvogel buiten steden en dorpen. Het is bijzonder moeilijk een betrouwbare schatting van de broedpopulatie te maken, maar waarschijnlijk is sprake van een lichte achteruitgang. De soort ontbreekt vanaf november tot en met maart.

Trek De gierzwaluw is een uitgesproken trekvogel die half april-begin mei arriveert en in augustus-september vertrekt. In oktober zijn er nog maar weinig te zien. De winter brengen ze door in tropisch Afrika (Zaire,

Malawi). Gierzwaluwen uit Duitsland en Scandinavië trekken over ons land.

Leefgebied Gierzwaluwen brengen meer tijd in de lucht door dan welke andere soort ook. Een gierzwaluw foerageert, drinkt en paart zelfs in de lucht en slaapt buiten het broedseizoen zelfs vliegend. Ze kunnen boven vrijwel elke habitat worden waargenomen, maar broeden hier vrijwel uitsluitend in gebouwen, met een open aanvliegroute als voorwaarde. Vaak vliegen ze in groepen schreeuwend en cirkelend rondom de nestlocaties. Ze foerageren meestal hoog in de lucht en komen met slecht weer naar beneden om boven open water, graslanden, veenmoerassen en

JAN FEB MAI APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantallen (broedvogels)

Nederland 30.000-60.000 paren

Vlaanderen 10.000-50.000 paren

Wallonië 23.000 paren

Voortplanting

Broedperiode mei

Broeden door beide

Aantal eieren 2-3 eieren

Broedduur 19 dagen

Uitvliegen na 37-56 dagen

Rode Lijsten

IUCN Least Concern

uiterwaarden te jagen. Ze foerageren vrijwel alleen op vliegende insecten, en vangen er wel 10.000. Prooidieren zijn onder meer kevers, bladluizen, vliegen, zweefvliegen, nachtvlinders, dagvlinders, trips, mieren en zwevende spinnen.

Beide geslachten bouwen aan het nest, een ondiepe kom van stro en ander materiaal dat ze vliegend verzamelen en dat met speeksel wordt samengevoegd. Het nest wordt gebouwd in oudere gebouwen – kerktorens, ruïnes en vrijstaande huizen in bossen – onder dakpannen of in andersoortige holtes óf in een kunstmatig nest. Volwassen dieren keren vaak opeenvolgende jaren terug naar dezelfde broedplaats.

Gevoeligheden De grootste bedreiging voor de gierzwaluw is gebrek aan nestgelegenheid. Oude gebouwen worden gesloopt, en daken die vroeger fungeerden als nestplaats hebben na renovaties deze functie meestal verloren. Ook nieuwbouw biedt meestal geen ruimte om te nestelen. Het in metselen van speciale gierzwaluwstenen of het gebruik van speciaal voor gierzwaluwen geconstrueerde dakpannen kan mogelijk enig soelaas bieden.

GIERZWALUWEN ZIJN VRIJWEL CONTINU IN DE LUCHT. LH

Koekoek

Cuculus canorus

Coucou gris

Herkenning 32-34 cm. Formaat Turkse tortel. Lijkt oppervlakkig gezien een kleine roofvogel door slank lichaam, lange staart, kleine kop en puntige vleugels. Slanke en iets gebogen snavel, zeer korte poten. Bovenzijde, kop en borst blauwgrijs, borst en buik fijn gebandeerd. Staart met ronde punt en smalle, witte eindband. Laat in rust de vleugels hangen tot onder de staart. Vrouwtje iets bruiner dan mannetje (borst en kop niet helemaal grijs) of helemaal bruin, met bovendien rossig bruin en boven- en onderdelen gebandeerd. Juveniel grijsbruin of roodbruin met zwarte bandering en witte vlek op achterkop. Rui adult deels in juni-juli, tijdens de winter voltooid in Afrika. **Vlucht** Snelle vleugelslag, waarbij de puntige vleugels niet boven niveau lichaam uitkomen. **Geluid** Roep mannetje: het bekende *koe-koe koe-koe*, daarnaast het minder bekende en rustig lachend *gwork gwork gwork*. Roep vrouwtje een luid hinniken, als van regenwulp.

Voorkomen De koekoek is een talrijke broedvogel, met een algemene verspreiding en een doortrekker in vrij klein aantal. De koekoek is door het ontbreken van eigen nesten bijzonder moeilijk te inventariseren. Hij lijkt in heel Europa echter wat af te nemen. In de late zomer en de vroege herfst zijn alleen juvenielen te zien.

Trek Koekoeken arriveren hier in april vanuit hun winterkwartieren in Afrika en keren in augustus weer terug. De jongen volgen na een maand.

Leefgebied De koekoek komt voor in diverse habitats, inclusief buitenvelden en parken van steden. Bij voorkeur zit hij in rietvelden, hoogvenen, moerasgebieden, bosranden en agrarische gebieden; 's winters in Afrika op savannen en in bossen. In het voortplantingsseizoen verkeren het mannetje en vrouwtje bij elkaar in de buurt, daarbuiten leeft de koekoek leeft gewoonlijk solitair. Een koekoek zit vaak openlijk op paaltjes, hekken, in bomen en op draden, vaak karakteristiek met opgewipte, gespreide staart en afhangende vleugels. De koekoek foerageert voornamelijk

op vooral harige, vaak door andere vogels gemeden rupsen, en eet ook andere insecten en eieren van diverse vogels, het vrouwtje ook van de nesten die ze parasiteert. De koekoek is de spreekwoordelijke nestparasiet. Het vrouwtje legt haar eieren, per seizoen tot wel 25, in de nesten van allerlei zogeheten waardvogels. Veelbezocht zijn kleine karekiet, graspieper en heggenmus. Daarnaast zijn nog 97 andere soorten vastgesteld. Het vrouwtje, dat een voorkeur heeft voor een bepaalde waardsoort, kijkt in geschikt gebied uit naar een mogelijk nest; als dat even wordt verlaten, haalt ze er met haar snavel één ei uit – en eet dat vaak op – en legt één ei, dat er qua kleur en formaat sterk op lijkt. De 'waard' broedt dit samen met de andere eieren uit. De jonge koekoek werpt instinctief andere eieren of jongen uit het nest. Andere vogels helpen soms mee om het, vergeleken met de waardouders, reusachtige jong te voeren.

Gevoeligheden De koekoekpopulatie is afhankelijk van geschikt voedsel en geschikte waardvogels. Waar het slecht gaat met de vlinderstand, zoals

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantallen (broedvogels)

Nederland 6.000-8.000 eileggende vrouwtjes

Vlaanderen 5.000-10.000 paren

Wallonië 2.800 territoriale mannetjes

Voortplanting

Broedperiode vanaf mei

Broeden door waardvogel

Aantal eieren max. 25 eieren (1 per waardvogel)

Broedduur 12 dagen

Uitvliegen na 19 (40) dagen

Rode Lijsten

Nederland Kwetsbaar

Vlaanderen Achteruitgaand

Wallonië Kwetsbaar

IUCN Least Concern

in de duinen, gaat het ook slecht met de koekoek. De afname van waardsoorten als graspieper, tapuit en gekraagde roodstaart gaat ook ten koste van het aantal koekoeken. Door biotoofterstel zou deze tendens kunnen worden gekeerd.

JUVENIELE KOEKOEK. LET OP DE WITTE VLEK OP DE ACHTERKOP. GM

Koereiger

Bubulcus ibis

Héron garde-bœufs

Herkenning 45-52 cm. Kleine, witte reiger. Doet denken aan kleine zilvereiger, maar is kleiner en vooral meer gedrongen en met zwarte poten en kortere en gele snavel. Snavel heeft in broedseizoen een rode basis. Adult oranje kruin, borst en schouders. Juveniel helemaal wit en een donkere snavel, die al snel lichtgeel wordt. **Vlucht** Typische reigervlucht, met ingetrokken nek op brede vleugels met een lome vleugelslag. Over korte afstanden wat nerveuzer.

Geluid In de vlucht een rauw krat.

Voorkomen Broedt onregelmatig in Nederland en in Vlaanderen voor het laatst in 2002. De koereiger is vooral een schaarse dwaalgast die in alle maanden van het jaar gezien kan worden, met name in de periode mei-oktober.

Trek De koereiger is een van de weinige echt kosmopolitische vogelsoorten. Grotendeels op eigen kracht is de koereiger erin geslaagd om hele continenten te veroveren. Geholpen door stormen geraakte hij vanuit Afrika hij in Zuid-Amerika (vanaf 1877, echt gevestigd vanaf 1930). Vandaaruit vestigde hij zich in Midden- en Noord-Amerika (1941) tot in Canada (1962) aan toe. In India, Australië (na 1940)

en Nieuw-Zeeland (na 1960) komt de ondersoort *coromandus* voor.

Leefgebied Koereigers leven in kolonies in de nabijheid van wetlands waar veel hoefdieren en andere grazende dieren voorkomen, waarmee ze een commensalistische relatie onderhouden: ze volgen deze grazers om te jagen op insecten, knaagdieren en amfibieën die door hen worden opgeschrikt. Ze profiteren op dezelfde manier van gedomesticeerde hoefdieren als bijvoorbeeld van wilde paardenkuddes. Dat is er mede de oorzaak van dat de koereiger zich over vrijwel de hele wereld heeft kunnen verspreiden.

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC											
Aantallen (broedvogels)											
Nederland 0-2 paren											
Voortplanting											
Broedperiode vanaf april											
Broeden door beide											
Aantal eieren 3-5 eieren											
Broedduur 23 dagen											
Uitvliegen na 13-21 dagen											
Rode Lijsten											
IUCN Least Concern											

Gevoeligheden Geen. Het is een opportunistische soort die in staat is zich aan de meeste omstandigheden aan te passen.

KOEREIGERS VOLGEN GROTE GRAZERS OM OP INSECTEN TE JAGEN. LH

Blauwe reiger

Ardea cinerea

Héron cendré

Herkenning 90-98 cm. Zeer groot, met lange nek, lange poten en dolkvormige snavel. Adult blauwgrijs, zwart en wit. Kop wit. Donkere kruin met over het midden een witte baan die eindigt in lange, zwarte, verlengde kruinveren. Witte hals met enkele, onregelmatig gevormde, zwarte lijnen. Rug blauwgrijs, slagpennen vaal zwart. Gele snavel, in het broedseizoen deels roodachtig. Juveniel slanker en grijzer dan adult, zonder verlengde rugpluimen. **Vlucht** Met ver achter de staart uitstekende poten en ingetrokken hals. Vleugelslag van de bol gehouden vleugels is traag. **Geluid** Gewoonlijk zwijgzaam, maar in de vlucht een luid *frank* of *kaark*. In kolonies allerlei krassende en grommende klanken.

Voorkomen De blauwe reiger is in de lagere landsdelen en langs allerlei water elders een heel gewone verschijning, zowel in steden als op het platteland. Na een reeks strenge winters telde Nederland halverwege de 20e eeuw minder dan 5000 broedparen en na de strenge winter van 1963 zelfs minder dan 3500. De soort werd beschermd en de aantallen namen snel toe, om in de periode 2008-2013 weer met 40 procent af te nemen. Sindsdien profiteert de blauwe reiger van een lange reeks opeenvolgende zachte winters, en krabbelt de soort, ook in Vlaanderen, weer op. De Vlaamse populatie vertoont een stabiele trend: de koloniegrootte neemt af en er wordt meer verspreid en in kleinere en nieuwe groepen gebroed. Tot de grootste kolonies (> 100 paren) behoren De Wijvenheide in Zonhoven en de Gavers in Onkerzele.

Trek Onze blauwe reigers zijn veelal standvogel, met sommige exemplaren die tot in Noord-Afrika trekken. Jonge vogels trekken na het uitvliegen zonder duidelijke voorkeur in alle richtingen weg. In Nederland komen ook blauwe reigers uit Scandinavië en Duitsland voor, zowel in de trekperiodes als in de winter.

Leefgebied De blauwe reiger houdt zich meestal op langs ondiepe oevers van rivieren, kanalen, sloten, plassen en meren en bij uitzondering langs de kust in riviermondingen en ander

ondiep water. De soort jaagt meestal solitair, maar kan op gunstige foerageerplekken groepen vormen. Een blauwe reiger staat vaak ineengedoken te wachten maar is, al jagend, slank, opgericht en zeer alert en slaat met zeer grote snelheid toe. De prooi bestaat uit vis, zoals paling, snoek, baars en goudvissen (uit vijvers). Ook foerageert hij midden in weilanden of akkers op kleine zoogdieren, zoals mollen en muizen, kikkers en jonge vogels, en in steden op afval. Blauwe reigers broeden meestal in kolonies in bosschages en parken. Het vrouwtje bouwt het nest, van takken die het mannetje aanvoert, op aanzienlijke hoogte boven in een boom, vaak een loofboom, en ook wel een naaldboom. De blauwe reiger broedt meestal in kolonies, in één boom kunnen zich verschillende nesten bevinden.

Gevoeligheden De blauwe reiger doet het goed in onze contreien maar is gevoelig voor streng winterweer.

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantallen (broedvogels)

Nederland 9.000-9.200 paren
Vlaanderen 1.500-2.000 paren
Wallonië 1.400-1.500 paren

Voortplanting

Broedperiode vanaf april
Broeden door beide
Aantal eieren 4-5 eieren
Broedduur 25-26 dagen
Uitvliegen na 70-80 dagen

Rode Lijsten

IUCN Least Concern

BLAUWE REIGERS ZIJN DE MEEST ALGEMENE REIGERS IN NEDERLAND. LH

Blauwe kiekendief

Circus cyaneus

Busard Saint-Martin

Herkenning 45-55 cm, spanwijdte 90-120 cm. Kleiner dan buizerd. Lange staart en lange vleugels met 'gevingerde' punten. Mannetje zilvergrijze bovendelen, witte onderdelen en stuit, zwarte vleugelpunten en een dunne zwarte vleugel-achterrand, die soms in de vlucht te zien is, vooral op de ondervleugel. Vrouwte groter, donkerbruin met beige tekening op de vleugels, grijsbruine staart met donkere banden en opvallende, witte stuit. Onderdelen lichter, zwaar gestreepte borst. Schijf van stijvere veren geven het gezicht iets uilachtigs. Juveniel als vrouwtje met vleugeldekveren en borst helderder gemberbruin. Rui tussen mei en oktober, het vrouwtje eerst. **Vlucht** Soepele vlucht tijdens jacht op lage hoogte, waarbij de vleugels een ondiepe V vormen. Het mannetje voert in het voorjaar een spectaculaire baltsvlucht uit. Hij geeft in de vlucht voedsel over aan het vrouwtje, waarbij hij het laat vallen en zij het al vliegend opvangt. **Geluid** Zwijgzaam. Tijdens de balts een snelle kekkerende roep en verschillende andere korte roepen. Alarmroep een snel, lang aangehouden *tsjit-it-it-it*.

Voorkomen Het gaat in onze regio met de blauwe kiekendief als broedvogel niet goed. In grote delen van Nederland is hij verdwenen en de trend is helaas nog steeds dalend. Sinds waarschijnlijk ook het Oostvaardersplassengebied is verlaten, is de hele populatie nu op de Waddeneilanden te vinden. In Vlaanderen is de soort een – in aantal variërende – doortrekker en wintergast, voornamelijk in de IJzervallei, de kustpolders

en de Zwinstreek. Enkele koppels broeden in Wallonië in de Leemstreek en in het gebied tussen Samber en Maas.

Trek De Noord en Oost-Europese blauwe kiekendief trekt in de periode augustus-oktober zuidwaarts over Europa en keert in februari-maart weer terug. Nederlandse blauwe kiekendieven zijn standvogels, die 's winters nog wel tot Noord-Frankrijk gaan.

Leefgebied De blauwe kiekendief is in duinen, heide en moerassen, meestal solitair te vinden. In de winter is de soort wijder verspreid en dan, ook soms in groepen, ook te vinden boven akkers en langs de grote rivieren. De blauwe kiekendief foerageert op zangvogels als graspiepers en veldleeuweriken, op (woel)muizen en soms op grotere prooien als konijnen en hoenders. Het nest wordt gebouwd tussen lage, dichte vegetatie, meestal vrij ver van een ander nest af; daar waar een mannetje verschillende vrouwtjes heeft, kunnen de nesten vrij dicht bij elkaar liggen.

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantallen (broedvogels)

Nederland 10 paren

Wallonië 1-5 paren

Voortplanting

Broedperiode vanaf april

Broeden door vooral vrouwtje

Aantal eieren 4-6 eieren

Broedduur ca. 30 dagen

Uitvliegen na 32-42 dagen

Rode Lijsten

Nederland Gevoelig

Wallonië Bedreigd

IUCN Least Concern

Gevoeligheden Door verbossing verdwijnen steeds meer geschikte broedgebieden. De soort wordt daardoor in die, voorheen geschikte, gebieden bedreigd door vos, havik en buizerd. Ook de waddenpopulatie heeft het moeilijk, vooral omdat ze slecht reproduceren. Door verruiging van de duinen zijn er minder muizen, graspiepers en veldleeuweriken.

BLAUWE KIEKENDIEF, OVERWINTEREND JONG MANNETJE. GM

Steppekiekendief

Circus macrourus

Busard pâle

JAN FEB MAI APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Voortplanting

Broedperiode vanaf mei-juni
 Broeden door vrouwtje
 Aantal eieren 4-5 eieren
 Broedduur 29-30 dagen
 Uitvliegen na 35-45 dagen

Rode Lijsten

IUCN Near Threatened

Herkenning 40-50 cm, spanwijdte 100-120 cm. Sierlijke kiekendief, slanker dan blauwe en kleiner dan grauwe kiekendief, met een bredere armvleugel en handvleugel met vier zichtbare 'vingers'. Mannetje als blauwe kiekendief, lichter en met smallere witte stuit, een kleine zwarte wig op de vleugelpunt en zonder donkere vleugelachterranda. Vrouwtje heeft onderarmdekveren en okselveren donker met lichte, niet gestreepte toppen, donkere armpennen en een duidelijke lichte kraag. Juveniel vanonder roodbruin, met (vooral de binnenste) handpennen zonder zwarte top en (vooral de buitenste) met onregelmatige banen. Duidelijke brede witte kraag met een donkere kraag. Oksel is effen roodbruin. **Vlucht** Zoals alle kiekendieven met een soepele vlucht tijdens jacht op lage hoogte. Spectaculaire baltsvlucht, waarbij mannetje in de vlucht voedsel over geeft aan het vrouwtje. **Geluid** Zwijgzaam. Tijdens balts een snelle kekkerende roep en verschillende andere korte roepen. Alarmroep is als van grauwe kiekendief een snel, lang aangehouden *tsjit-it-it*.

Voorkomen Schaarse doortrekker die de laatste decennia is toegenomen door de uitbreiding van zijn broedgebied naar het westen (waaronder Finland), waardoor de trekroute ook verder westelijk is komen te liggen.

Trek De steppekiekendief is een uitgesproken trekvogel die in het najaar

naar Birma, India en Afrika bezuiden de Sahara trekt. Sommige blijven echter in Zuid-Europa of zelfs Midden-Europa (waaronder Nederland). De trek heen vindt plaats van september tot in oktober, terug in maart-april.

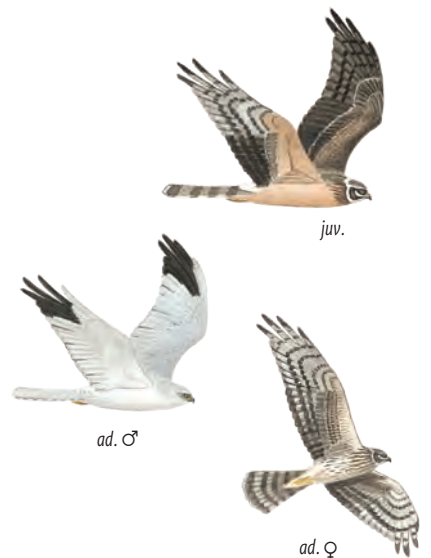
Leefgebied Steppekiekendieven leven vooral in de uitgestrekte step-

pegebieden en aansluitende gebieden van Centraal-Azië en Europees Rusland, en ook in halfwoestijnen en moeras- en veengebieden. Ze overwinteren vaak in hoog gelegen landschappen in de Himalaya en Afrika (tot 4000 m boven zeeniveau). Ze jagen op kleine zoogdieren (lemmingen, grondeekhoorns) en zangvogels (leeuweriken, tapuiten en piepers). Het vrouwtje jaagt ook op eenden, jonge ruigpoothoenders en kwartels.

Gevoeligheden De steppekiekendief neemt wereldwijd af door het verdwijnen van geschikte broedgebieden, maar in het westen toe door uitbreiding van het broedareaal.

STEPPEKIEKENDIEF, GM

Baardman

Panurus biarmicus

Panure à moustaches

Herkenning 16 cm. Kleine rietvogel met lange staart (8 cm). Bovendelen en flanken warmbruin, onderdelen beige. Oranjegele snavel, oog met gele iris. Mannetje met grijze kop, witte keel en karakteristieke zwarte baardstreep. Vrouwje met bruine, soms zwartgestreepte kop en bleekgrijze keel. Juveniel als vrouwje met zwarte rug, teugel en staartzijden. Jong mannetje met lichtgrijze iris, jong vrouwje met donkerbruine iris. **Vlucht** Vrij langzaam met snelle vleugelslag, het meest laag boven het riet. Houdt tijdens langere vluchten de lange staart iets naar beneden. **Geluid** Zang kort, wat krassend eindigend tsin-shik-tjserrr. Kenmerkende roep, een metalig ping of ping-ping, klinkt als het tellen van geld. Ook een rollend tsirrr.

Voorkomen Baardmannetjes zijn vrij algemene broedvogels van rietvelden in Laag-Nederland, inclusief de Waddeneilanden. In Vlaanderen is de soort schaars, met als belangrijkste leefgebied het Antwerpse linkeroevergebied. In Wallonië is het een incidentele broedvogel. De populatie uit de Oostvaardersplassen was de bron-

populatie voor de verspreiding van de soort in de Lage Landen. De aantallen doortrekkende en overwinterende exemplaren kunnen in Nederland soms vrij groot zijn, in België blijft de soort vrij schaars.

Trek Vanaf half september zijn baardmannetjes waar te nemen buiten hun vaste broedgebieden (moerasgebieden met voldoende riet). Het gaat dan om rondzwervende en wegtrekkende Nederlandse en Vlaamse broedvogels, aangevuld met vogels uit Engeland, Duitsland en Frankrijk. De najaarstrek loopt door tot begin november. De voorjaarstrek verloopt onopvallend in maart.

Leefgebied De habitat van baardmannetjes bestaat uit uitgestrekte rietvelden met veel jong riet langs rivieren, meren en zoetwaterdelta's, waarbij ze een lichte mate van opslag van bijvoorbeeld wilgen tolereren. Op de Waddeneilanden broeden ze in het riet rondom duinplassen. Ze komen bijna altijd in groepjes voor. Riet is voor baardmannetjes essentieel omdat rietzaad een belangrijke voedselbron vormt. In de zomer eten ze ook ongewervelden als libellen,

eendagsvliegen, springstaarten, steekmuggen, steenvliegen, motjes, slakjes en spinnen. In de winter maanden wordt ook ander zaad gegeten, aangevuld met insecten.

Gevoeligheden Baardmannetjes zijn gevoelig voor afname van rietareaal. Zo waren er in de hoogtijdagen tussen 1970 en 1990 in Zuidelijk Flevoland meer dan 7000 broedparen aanwezig. Dit aantal nam snel af toen grote oppervlakten riet verdwenen door veranderend beheer. Daarnaast is het een vorstgevoelige soort. Strenge winters leiden tot veel wintersterfte.

	JAN	FEB	MAA	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Aantallen (broedvogels)												
Nederland												
Vlaanderen												
Wallonië												
Voortplanting												
Broedperiode												
Broeden door												
Aantal eieren												
Broedduur												
Uitvliegen na												
Aantal broedsels												
Rode Lijsten												
Vlaanderen												
IUCN												

EEN BAARDMANNETJE FOERAGEERT OP RIETZAAD. LH

BUIDELMEES EN BAARDMANNETJES.

Boomleeuwerik

Lullula arborea

Alouette lulu

Herkenning 15 cm. Kleiner dan veldleeuwerik. Vrij schuw. Van andere leeuweriken het best te onderscheiden door de korte staart met witte onderbroken staartband (maar geen witte buitenste staartpennen), de duidelijke witgele wenkbrauwstreep die tot in de nek loopt, roestbruine wangen zonder strepen en het zwart-witte patroon op de vleugelrand. Vleugel zonder witte achterrand. **Vlucht** Een witte achterrand op de vleugel ontbreekt. Kan in zangvlucht een hoogte tot 150 m bereiken. **Geluid** Zingt al heel vroeg in de ochtend, als het nog donker is. Mooie zang, bestaande uit een melancholische, dalende reeks *lu-lu-lu-lu* en een tweetonig *ielu-ielu-ielu-ielu*, waarbij de zang naar het einde toe in kracht en snelheid toeneemt. Vluchtroep is een zacht, fluitend *dlied-dlied* of *tie-litie*.

Voorkomen De boomleeuwerik is in Nederland een vrij algemene broedvogel van de hogere zandgronden en duinen, en komt ook tot broeden op Texel en Vlieland. De Veluwe is met bijna de helft van alle Nederlandse broedvogels het belangrijkste bolwerk. In België is de soort schaarser en gebonden aan de Kempische zandgronden.

Trek De najaarstrek begint begin september en loopt door tot eind november. Boomleeuweriken van hier trekken in zuidelijke richting tot aan Zuidwest-Frankrijk en Spanje. De overige doortrekkers bestaan hoofdzakelijk uit Noord-Duitse en Scandinavische vogels, waarvan een gedeelte in Nederland overwintert. De voorjaars-trek vindt plaats in maart, maar onze broedvogels kunnen al in februari op de broedplaatsen terugkeren.

Leefgebied Boomleeuweriken hebben een voorkeur voor korte, grazige terreinen en zijn te vinden op stuifzanden, zandige heidevelden, dennenbos met kapvlaktes en in de duinen bij zandige heides. Tijdens de trek zijn ze in (heel) kleine groepen vaak scharrelend op de grond waar te nemen, soms ook in kleinschalige landbouwgebieden. Ze eten voornamelijk dierlijk materiaal zoals spinnen, rupsen, vlinders, vliegen en miljoenpoten. Het menu wordt aangevuld met diverse soorten zaden. Het nest wordt gebouwd in een heide- of graspol.

Gevoeligheden De boomleeuwerik kent op dit moment weinig bedrei-

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Aantallen (broedvogels)

Nederland 5.000-6.000 paren

Vlaanderen 500-1.000 paren

Wallonië 200-220 paren

Voortplanting

Broedperiode begin april

Broeden door vrouwtje

Aantal eieren 4 eieren

Broedduur 13-15 dagen

Uitvliegen na 13-16 dagen

Aantal broedsels 2 broedsels

Rode Lijsten

Vlaanderen Kwetsbaar

Wallonië Kwetsbaar

IUCN Least Concern

gingen, maar het is de vraag of dat zo zal blijven. De vergrassing van heideterreinen en zandverstuivingen neemt geleidelijk toe, terwijl de boomleeuwerik juist afhankelijk is van gebieden met een schrale vegetatie waar ze hun voedsel vinden. Dit kan het geval zijn wanneer in een heideterrein wordt overgeschakeld van begrazing met schapen naar een meer extensieve vorm van begrazing met koeien.

BOOMLEEUEWERIK MET EEN KORTE STAART EN EEN DUIDELIJKE BRUINE OOGSTREEP. LH

Gele kwikstaart

Motacilla flava

Bergeronnette printanière

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Gele kwikstaart

Aantallen (broedvogels)

Nederland 40.000-50.000 paren

Vlaanderen 10.000-20.000 paren

Wallonië 7.800 paren

Voortplanting

Broedperiode vanaf begin mei

Broeden door vrouwtje

Aantal eieren 5 eieren

Broedduur 12-13 dagen

Uitvliegen na 16-18 dagen

Aantal broedsels 1 broedsel

Rode Lijsten

Nederland Gevoelig

Vlaanderen Achteruitgaand

IUCN Least Concern

Herkenning 16,5 cm. De drie soorten lijken sterk op elkaar. Mannetjes in zomerkleed alle met gele keel, borst en onderdelen; donkergrijze poten; olijfgroene bovendelen. Mannetjes herkenbaar op basis van het koppatroon: *M. flava* met blauwgrijze kruin, nek en wang en opvallende witte wenkbrauwstreep; *M. flavissima* met geelgroene kruin, nek en wang en gele, minder opvallende wenkbrauwstreep; *M. thunbergi* met donkere blauwgrijze kruin en nek, heel donkergrijze wang en geen wenkbrauwstreep. Vrouwtjes veel valser, net als juvenielen, hooguit met gele zweem op onderdelen. Vrouwtje *M. flava* en *M. flavissima* zijn nauwelijks van elkaar te onderscheiden, *M. thunbergi* herkenbaar aan grijze kruin, nek en wang én ontbreken van wenkbrauwstreep. **Vlucht** Diep golvend. Jaagt vliegend op insecten. **Geluid** Vluchtroep soorten bijna identiek: vrij scherp *psiep* of wat voller *tslie*. Zang: meestal drietonig, vrij schor *sritsrit-srrrit*. Zingt meestal vanaf paal, hek of lage beplanting.

Voorkomen De gele kwikstaart is een vrij algemene broedvogel, in Nederland met name in het rivierengebied, Zeeland, Groningen, Noord-Holland en Friesland. De soort ontbreekt nagenoeg op de droge zandgronden >

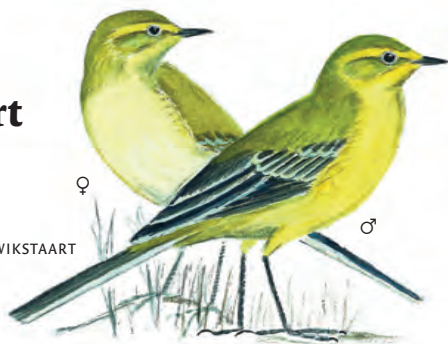
GELE KWIKSTAARTEN ZIJN BROEDVOGELS VAN KRUIDENRIJKE GRASLANDEN. LH

Engelse kwikstaart

Motacilla flavissima

ENGELSE KWIKSTAART

Noordse kwikstaart

Motacilla thunbergi

♂ ZOMER (THUNBERGI)

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Engelse kwikstaart

Aantallen (broedvogels)

Nederland 40-80 paren

Vlaanderen 0-10 paren

Wallonië 3-6 paren

Voortplanting

Broedperiode vanaf half mei

Broeden door vrouwtje

Aantal eieren 5 eieren

Broedduur 12-13 dagen

Uitvliegen na 16-18 dagen

Aantal broedsels 1 broedsel

Rode Lijsten

Nederland Bedreigd

IUCN Least Concern

in Oost-Nederland. In Vlaanderen kent de soort vooral in het westen en het zuiden een aaneengesloten verspreiding. Ook als doortrekker is de gele kwikstaart in België en Nederland algemeen. De Engelse kwikstaart is in Nederland een schaarse broedvogel van onder andere de Bollenstreek in Zuid-Holland, met 40-80 broedparen. In Vlaanderen is de soort een zeldzame broedvogel. Engelse kwikstaart-

ten trekken in klein aantal door. De noordse kwikstaart broedt in Scandinavië en kan in vrij grote aantallen doortrekken. Noordse kwikstaarten zijn vooral op de Waddeneilanden, langs de Belgische kust en langs de grote rivieren te vinden.

Trek Voorjaar: de gele kwikstaart trekt van eind maart tot in mei door, de Engelse kwikstaart komt iets later, vanaf begin april tot in mei en de noordse kwikstaart is vanaf eind april tot half juni de laatste van de drie. Najaar: de gele kwikstaart trekt vanaf half augustus tot eind september door. De Engelse kwikstaart wordt nagenoeg niet gezien. De noordse kwikstaart wordt enkel in september waargenomen. Alle soorten overwinteren in Afrika.

Leefgebied De gele kwikstaart heeft een sterke voorkeur voor open cultuurlandschap, waaronder graanakkers en kruidenrijke graslanden en de Engelse kwikstaart, in het broedseizoen, voor bollenvelden en akkerbouwgebieden. Noordse kwikstaarten worden zowel in het binnenland als aan de kust op graslanden aangetroffen. De drie soorten leven hoofdzake-

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Noordse kwikstaart

Voortplanting

Broedperiode vanaf begin juni

Broeden door vrouwtje

Aantal eieren 5 eieren

Broedduur 12-13 dagen

Uitvliegen na 16-18 dagen

Aantal broedsels 1 broedsel

Rode Lijsten

IUCN Least Concern

lijk van insecten, waaronder vliegen en muggen.

Gevoeligheden Van zowel de gele als Engelse kwikstaart gaat de broedpopulatie achteruit. Bij de gele kwikstaart worden de problemen veroorzaakt door waterpeilverlaging, intensiever gebruik van grasland en het verdwijnen van ruige bermen, waardoor zowel foerageergebied als broedgebied verdwijnt. Bij de Engelse kwikstaart ligt de oorzaak waarschijnlijk in Engeland. Daar gaat de soort in aantal achteruit door vergelijkbare oorzaken. De noordse kwikstaart kent bij ons geen bedreigingen.

ENGELSE KWIKSTAART. LH

NOORDSE KWIKSTAART. LH

Lijst van vogels van Nederland en België

Op de lijst kunnen we drie categorieën vogels onderscheiden: de algemene en schaarse vogels (zwart, deze worden in het hoofddeel van het boek besproken), de zeldzame vogels (rood, deze zijn de afgelopen 30 jaar gemiddeld niet vaker dan tweemaal per jaar waargenomen, sommige daarvan zijn in de lijst kort besproken) en de exoten (groen, deze zijn door de mens in ons gebied geïntroduceerd en kunnen zich inmiddels zelfstandig handhaven, enkele daarvan worden in het hoofddeel besproken), bijvoorbeeld:

- algemeen of schaars, bijv. wilde zwaan, *Cygnus cygnus*
- zeldzaam, bijv. Koningseider, *Somateria spectabilis*
- exoot, bijv. halsbandparkiet, *Psittacula krameri*

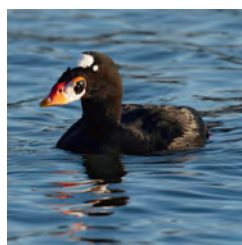
De jaartallen verwijzen naar het laatste jaar waarin de soort werd beoordeeld door de CDNA (en de status dus veranderde van ‘zeldzaam’ naar ‘schaars’).

ANSERIFORMES

De orde **Anseriformes** (eendvogels) bestaat uit drie families – Anhimidae (hoenderkoeten), Anseranatidae (eksterganzen) en Anatidae (zwanen, ganzen en eenden) – met gezamenlijk 168 soorten. Veel soorten hebben een lange hals en een afgeplatte snavel, waarmee onder het wateroppervlak naar (hoofdzakelijk plantaardig) voedsel wordt gezocht. De poten zijn voorzien van zwemvliezen, behalve bij de hoenderkoeten, die lange, hoenderachtige poten hebben. Ze zijn nauw verwant met de **Galliformes** (hoendervogels).

Eenden	Anatidae	
■ Rosse stekelstaart	<i>Oxyura jamaicensis</i>	Érismature rousse
■ Witkopeend	<i>Oxyura leucocephala</i>	Érismature à tête blanche
■ Zwarte zwaan	<i>Cygnus atratus</i>	Cygne noir
■ Knobbelzwaan	<i>Cygnus olor</i>	Cygne tuberculé
■ Fluitzwaan	<i>Cygnus columbianus</i>	Cygne siffleur
■ Kleine zwaan	<i>Cygnus bewickii</i>	Cygne de Bewick
■ Wilde zwaan	<i>Cygnus cygnus</i>	Cygne chanteur
■ Witbuikrotgans	<i>Branta hrota</i> (1978)	Bernache à ventre pâle
■ Rotgans	<i>Branta bernicla</i>	Bernache cravant
■ Zwarte rotgans	<i>Branta nigricans</i> (1998)	Bernache du Pacifique
■ Brandgans	<i>Branta leucopsis</i>	Bernache nonnette
■ Roodhalsgans	<i>Branta ruficollis</i> (1978)	Bernache à cou roux
■ Kleinste Canadese gans	<i>Branta hutchinsii minima</i>	Bernache naine de Hutchin
■ Kleine Canadese gans	<i>Branta hutchinsii hutchinsii</i>	Bernache de Hutchins
■ Grote Canadese gans	<i>Branta canadensis</i>	Bernache de Canada
■ Sneeuwgans	<i>Anser caerulescens</i> (1978)	Oie de neiges
■ Indische gans	<i>Anser indicus</i>	Oie à tête barrée
■ Ross’ gans	<i>Anser rossii</i>	Oie de Ross
■ Kleine rietgans	<i>Anser brachyrhynchus</i>	Oie à bec court
■ Grauwe gans	<i>Anser anser</i>	Oie cendrée
■ Taigarietgans	<i>Anser fabalis</i>	Oie de taïga
■ Toendrarietgans	<i>Anser serrirostris</i>	Oie de tundra
■ Kolgans	<i>Anser albifrons</i>	Oie rieuse
■ Groenlandse kolgans	<i>Anser albifrons flavirostris</i>	Oie (rieuse) du Groenland
■ Dwerggans	<i>Anser erythropus</i> (1989)	Oie naine
■ Nijlgans	<i>Alopochen aegyptiacus</i>	Ouette d’Égypte
■ IJseend	<i>Clangula hyemalis</i>	Harelde boréale
■ Koningseider	<i>Somateria spectabilis</i>	Eider à tête grise

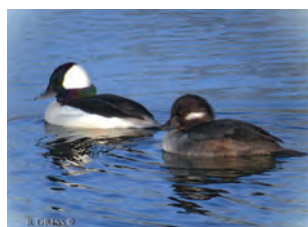
☐ ☒ Eider	<i>Somateria mollissima</i>	Eider à duvet
☐ ☒ Stellers eider	<i>Polysticta stelleri</i>	Eider de Steller
☐ ☒ Brilzee-eend	<i>Melanitta perspicillata</i>	Macreuse à front blanc

DP

Herkenning 45-56 cm. Zee-eend, formaat zwarte zee-eend met grotere kop. Forse kegelvormige rode snavel met witte basis en daarin een zwarte cirkel. Witte iris. Man-
netje is zwart met een witte vlek op de hals (in alle leeftijden) en bij adult ook op het
voorhoofd. Vrouwtje heeft een donkere kopkap, een dikke grijszwarte snavelbasis en
lichte vlekken bij de snavelbasis en achter de ogen. Van afstand goed te herkennen
aan kop, snavel en witte vlekken. Duikt met vooraf een sprongetje en gespreide vleu-
gels. **Voorkomen** Amerikaanse dwaalgast, sinds 2003 vrijwel jaarlijks gezien langs de
kust, met in totaal 27 waarnemingen, waarvan 10 langs de Brouwersdam.

☐ ☒ Grote zee-eend	<i>Melanitta fusca</i>	Macreuse brune
☐ ☒ Zwarte zee-eend	<i>Melanitta nigra</i>	Macreuse noire
☐ ☒ Amerikaanse zee-eend	<i>Melanitta americana</i>	Macreuse à bec jaune
☐ ☒ Buffelkopeend	<i>Bucephala albeola</i>	Petit Garrot

RG

Herkenning 32-39 cm. Kleine, ronde eend met een korte grijze snavel. Man-
netje heeft een zwarte kop met grote witte wangvlekken die op de achterkop
samenkomen, witte flanken, zwarte mantel met paarse en groene weerschijn.
Vrouwtje heeft een donkerbruine kop, een kleine witte wang, grijze borst en
flanken grijs en roze poten. Duikt als een kuifeend. **Voorkomen** Meeste waar-
nemingen betreffen waarschijnlijk uit waterwildcollecties ontsnapte exem-
plaren. Als die worden weggestreept blijven zes waarnemingen over, alle in
het binnenland en in de perioden april-mei en november-december.

☐ ☒ Brilduiker	<i>Bucephala clangula</i>	Garrot à œil d'or
☐ ☒ Nonnetje	<i>Mergellus albellus</i>	Harle piette
☐ ☒ Kokardezaagbek	<i>Lophodytes cucullatus</i>	Harle couronné
☐ ☒ Grote zaagbek	<i>Mergus merganser</i>	Harle bièvre
☐ ☒ Middelste zaagbek	<i>Mergus serrator</i>	Harle huppé
☐ ☒ Harlekijneend	<i>Histrionicus histrionicus</i>	Arlequin plongeur
☐ ☒ Magelhaengans	<i>Chloephaga picta</i>	Ouette de Magellan
☐ ☒ Bergeend	<i>Tadorna tadorna</i>	Tadorne de Belon
☐ ☒ Casarca	<i>Tadorna ferruginea</i>	Tadorne casarca
☐ ☒ Carolina-eend	<i>Aix sponsa</i>	Canard branchu
☐ ☒ Mandarijneend	<i>Aix galericulata</i>	Canard mandarin
☐ ☒ Marmereend	<i>Marmaronetta angustirostris</i>	Marmaronette marbrée
☐ ☒ Krooneend	<i>Netta rufina</i>	Nette rousse
☐ ☒ Tafeleend	<i>Aythya ferina</i>	Fuligule milouin
☐ ☒ Witoogeend	<i>Aythya nyroca</i> (1978)	Fuligule nyroca

HS

Herkenning 38-42 cm. Kleine bruinrode eend met wit achtereind, witte buik
en in vlucht een witte vleugelbaan. Mannetje heeft roodbruine mantel, borst
en flanken en een bruinzwarte staart. Snavel donkergrijs met lichte naar zwart
verkleurende punt. Iris is wit. Vrouwtje heeft een bruinere kop, egalere snavel
en donkere iris. Hybridisatie met kuifeend, tafeleend en krooneend.

Voorkomen Wintergast in uiterst klein aantal met jaarlijks circa 10-20 waar-
nemingen, in zowel Nederland als België.

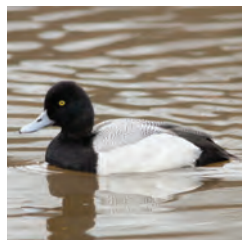
☐ ☒	Ringsnaveleend	<i>Aythya collaris</i>	Fuligule à collier
--	----------------	------------------------	--------------------

LG

Herkenning 37-46 cm. Lijkt op een kuifeend met minder afgeronde kop en puntige kruin. Achterflank loopt hoog op de rug door en de staart is vrij lang. Mannetje is zwart met grijze flanken en een witte baan over de borst. Gele iris, donkergrijze snavel met zwart-witte punt en een witte lijn rond de basis. Vrouwtje heeft een vergelijkbare snavel, met een licht gebied rond de snavelbasis en een lichte oogcirkel die als lijn doorloopt naar achteren. In vlucht is een grijze vleugelbaan zichtbaar. Hybridisatie met kuifeend en tafeleend. **Voorkomen** Amerikaanse winterdwaalgast met de laatste decennia bijna jaarlijks enkele waarnemingen in Nederland, sinds 1980 in totaal circa 40 gevallen.

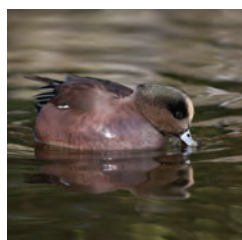
☐ ☒	Kuifeend	<i>Aythya fuligula</i>	Fuligule morillon
☐ ☒	Topper	<i>Aythya marila</i>	Fuligule milouinan
☐ ☒	Kleine topper	<i>Aythya affinis</i>	Petit Fuligule

LH

Herkenning 38-45 cm. Lijkt op een topper met minder afgeronde kop, lichte welving in de nek en kleiner. Mannetje heeft grof zwart gemarmerde mantel, grauwe snavel met kleine ronde zwarte punt voorop. Vrouwtje met veel wit rond de snavelbasis. In vlucht is op de armpennen een witte vleugelbaan zichtbaar, op de handpennen een grijze (bij de topper zijn beide banen wit). **Voorkomen** Winterdwaalgast met slechts enkele waarnemingen die mogelijk over het hoofd gezien wordt in de grote groepen overwinterende andere *Aythya*-eenden.

☐ ☒	Zomertaling	<i>Anas querquedula</i>	Sarcelle d'été
☐ ☒	Slobeend	<i>Anas clypeata</i>	Canard souchet
☐ ☒	Blauwvleugeltaling	<i>Anas discors</i>	Sarcelle à ailes bleues
☐ ☒	Siberische taling	<i>Anas formosa</i>	Sarcelle élégante
☐ ☒	Bronskopeend	<i>Anas falcata</i>	Canard à faucilles
☐ ☒	Krakeend	<i>Anas strepera</i>	Canard chipeau
☐ ☒	Smient	<i>Anas penelope</i>	Canard siffleur
☐ ☒	Amerikaanse smient	<i>Anas americana</i> (2014)	Canard d'Amérique

LH

Herkenning 48-56 cm. Lijkt op smient. Mannetje heeft een grijsroze kop met fles-sengroene band achter het oog, een ver op de kruin doorlopend crème voorhoofd en een grijze snavel die verticaal met zwart is afgezet langs de bovenkant. Flanken zijn grijsroze, oksels wit. Vrouwtje bijna helemaal als smient vrouwtje, maar met een grijzere kop, rodere flanken en witte oksels. Hybridisatie met smient en Chileense smient. **Voorkomen** winterdwaalgast uit Amerika met jaarlijks circa 10 waarnemingen in Nederland en hooguit enkele in België, meestal in groepen smienten.

☐ ☒	Wilde eend	<i>Anas platyrhynchos</i>	Canard colvert
☐ ☒	Pijlstaart	<i>Anas acuta</i>	Canard pilet
☐ ☒	Wintertaling	<i>Anas crecca</i>	Sarcelle d'hiver
☐ ☒	Amerikaanse wintertaling	<i>Anas carolinensis</i> (2014)	Sarcelle à ailes vertes

HS

Herkenning 34-38 cm. Lijkt op wintertaling. Waar wintertaling mannetje een witte lijn langs de flank heeft, loopt deze bij de Amerikaanse verticaal langs de borst. De groene baan op de kop is zeer smal afgezet met geel en de borst is fijner zwart gespikkeld. Vrouwtje als vrouwtje wintertaling met rode baan boven de spiegel en een (vaak) donkerder snavel zonder oranje basis. **Voorkomen** Winterdwaalgast uit Amerika met jaarlijks circa 10 waarnemingen.

Register

Aalscholver	104	<i>Anthus pratensis</i>	288	Bosrietzanger	250	<i>Certhia familiaris macrodactyla</i>	256
<i>Acanthis cabaret</i>	300	<i>Anthus richardi</i>	285	Bosruiter	136	Cetti's zanger	234
<i>Acanthis flammea</i>	300	<i>Anthus spinoletta</i>	291	Bosuil	189	<i>Cettia cetti</i>	234
<i>Acanthis hornemanni</i>	336	<i>Anthus trivialis</i>	287	<i>Botaurus stellaris</i>	93	<i>Charadrius dubius</i>	112
<i>Accipiter gentilis</i>	178	Appelvink	294	Braamsluiper	243	<i>Charadrius hiaticula</i>	111
<i>Accipiter nisus</i>	177	<i>Apus apus</i>	74	Brandgans	26	<i>Charadrius morinellus</i>	110
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	249	<i>Apus pallidus</i>	318	<i>Branta bernicla</i>	25	Chileense flamingo	62
<i>Acrocephalus paludicola</i>	333	<i>Ardea alba</i>	99	<i>Branta canadensis</i> (ssp.)	28	<i>Chlidonias hybrida</i>	165
<i>Acrocephalus palustris</i>	250	<i>Ardea cinerea</i>	97	<i>Branta hrota</i>	25	<i>Chlidonias leucopterus</i>	166
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	252	<i>Ardea purpurea</i>	98	<i>Branta leucopsis</i>	26	<i>Chlidonias niger</i>	167
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	251	<i>Ardeola ralloides</i>	320	<i>Branta nigricans</i>	25	<i>Chloris chloris</i>	297
<i>Actitis hypoleucos</i>	131	<i>Arenaria interpres</i>	119	<i>Branta ruficollis</i>	27	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	151
<i>Aegithalos caudatus</i>	235	<i>Asio flammeus</i>	188	Breedbekstrandloper	122	<i>Ciconia ciconia</i>	92
<i>Aegolius funereus</i>	186	<i>Asio otus</i>	187	Brilduiker	40	<i>Ciconia nigra</i>	91
<i>Alauda arvensis</i>	228	<i>Athene vidalii</i>	185	Brilzee-eend	315	<i>Cinclus cinclus</i>	260
<i>Alca torda</i>	142	<i>Aythya affinis</i>	316	Bruine boszanger	332	<i>Circus aeruginosus</i>	173
<i>Alcedo atthis</i>	193	<i>Aythya collaris</i>	316	Bruine kiekendief	173	<i>Circus cyaneus</i>	174
Alk	142	<i>Aythya ferina</i>	47	<i>Bubo bubo</i>	190	<i>Circus macrourus</i>	175
Alle alle	143	<i>Aythya fuligula</i>	48	<i>Bubulcus ibis</i>	96	<i>Circus pygargus</i>	176
<i>Alopochen aegyptiacus</i>	35	<i>Aythya marila</i>	49	<i>Bucephala albeola</i>	315	Cirlgors	337
Amerikaanse goudplevier	322	<i>Aythya nyroca</i>	315	<i>Bucephala clangula</i>	40	<i>Cisticola juncidis</i>	253
Amerikaanse smient	316	Aziatische goudplevier	322	Buffelkopeend	315	Citroenkwikstaart	335
Amerikaanse wintertaling	316	Baardman	226	Buidelmees	219	<i>Clangula hyemalis</i>	36
<i>Anarhynchus alexandrinus</i>	114	Beflijster	261	Buizerd	183	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	294
<i>Anas acuta</i>	55	Bergeend	44	<i>Burhinus oedicephalus</i>	321	<i>Columba livia forma domestica</i>	68
<i>Anas americana</i>	316	Bijeneter	192	<i>Buteo buteo</i>	183	<i>Columba oenas</i>	69
<i>Anas carolinensis</i>	316	Bladkoning	237	<i>Buteo lagopus</i>	182	<i>Columba palumbus</i>	70
<i>Anas clypeata</i>	51	Blauwborst	270	<i>Calcarius lapponicus</i>	307	<i>Corvus corax</i>	216
<i>Anas crecca</i>	56	Blauwe kiekendief	174	<i>Calidris alba</i>	125	<i>Corvus cornix</i>	215
<i>Anas penelope</i>	53	Blauwe reiger	97	<i>Calidris alpina</i>	126	<i>Corvus corone</i>	215
<i>Anas platyrhynchos</i>	54	Blonde ruiters	323	<i>Calidris canutus</i>	120	<i>Corvus frugilegus</i>	214
<i>Anas querquedula</i>	50	Boerenzwaluw	232	<i>Calidris falcinellus</i>	122	<i>Corvus monedula</i>	213
<i>Anas strepera</i>	52	Bokje	138	<i>Calidris ferruginea</i>	123	<i>Coturnix coturnix</i>	57
<i>Anser albifrons</i>	33	<i>Bombicilla garrulus</i>	254	<i>Calidris fuscicollis</i>	323	<i>Crex crex</i>	77
<i>Anser anser</i>	31	Bonapartes strandloper	323	<i>Calidris maritima</i>	127	<i>Cuculus canorus</i>	75
<i>Anser brachyrhynchus</i>	30	Bontbekplevier	111	<i>Calidris melanotos</i>	323	<i>Cyanistes caeruleus</i>	220
<i>Anser caerulescens</i>	29	Bonte kraai	215	<i>Calidris minuta</i>	128	<i>Cygnus bewickii</i>	23
<i>Anser erythropus</i>	34	Bonte strandloper	126	<i>Calidris pugnax</i>	121	<i>Cygnus cygnus</i>	24
<i>Anser fabalis</i>	32	Bonte vliegenvanger	272	<i>Calidris temminckii</i>	124	<i>Cygnus olor</i>	22
<i>Anser serrirostris</i>	32	Boomklever	255	<i>Caprimulgus europaeus</i>	73	<i>Delichon urbicum</i>	233
<i>Anthus campestris</i>	286	Boomkruiper	257	<i>Carduelis carduelis</i>	303	<i>Dendrocopos major</i>	199
<i>Anthus cervinus</i>	289	Boomleeuwerik	227	Casarca	45	<i>Dendrocopos medius</i>	198
<i>Anthus hodgsoni</i>	336	Boompieper	287	Cecropis daurica	330		
<i>Anthus petrosus</i>	290	Boomvalk	204	<i>Cephus grylle</i>	325		
		Bosgors	337	<i>Certhia brachydactyla</i>	257		
				<i>Certhia familiaris</i>	256		

Diksnavelnotenkraker	212	Fuut	65	Grote karekiet	249	Kleine barmsijs	300
Dodaars	63	Gaai	211	Grote kruisbek	302	Kleine bonte specht	200
Dougalls stern	326	<i>Galerida cristata</i>	229	Grote Lijster	266	Kleine burgemeester	159
Draaihals	194	<i>Gallinago gallinago</i>	140	Grote mantelmeeuw	161	Kleine geelpootruiter	324
Drieteenmeeuw	149	<i>Gallinula chloropus</i>	81	Grote pieper	285	Kleine jager	146
Drieteenstrandloper	125	<i>Garrulus glandarius</i>	211	Grote stern	170	Kleine karekiet	251
<i>Dryobates minor</i>	200	<i>Gavia arctica</i>	85	Grote zaagbek	42	Kleine mantelmeeuw	155
<i>Dryocopus martius</i>	197	<i>Gavia immer</i>	86	Grote zee-eend	38	Kleine plevier	112
Duinpieper	286	<i>Gavia stellata</i>	84	Grote zilverreiger	99	Kleine rietgans	30
Dwerggans	34	Geelgors	310	<i>Grus grus</i>	83	Kleine strandloper	128
Dwerggors	312	Geelpootmeeuw	157	Grutto	117	Kleine topper	316
Dwergmeeuw	152	Gekraagde roodstaart	274	<i>Gypaetus barbatus</i>	327	Kleine vliegenvanger	271
Dwergstern	162	Gele kwikstaart	282	<i>Gyps fulvus</i>	327	Kleine zilverreiger	100
Dwerguil	328		283	<i>Haematopus ostralegus</i>	105	Kleine zwaan	23
<i>Egretta garzetta</i>	100	<i>Gelochelidon nilotica</i>	163	<i>Haliaeetus albicilla</i>	179	Kleinst waterhoen	80
Eider	37	Geoorde fuut	67	Halsbandparkiet	206	Kleinste jager	145
Ekster	210	Gestreepte strandloper	323	Havik	178	Kluut	107
<i>Elanus caeruleus</i>	326	Gierzwaluw	74	Hazelhoen	59	Kneu	298
<i>Emberiza calandra</i>	308	Glanskop	225	Heggenmus	278	Knobbelzwaan	22
<i>Emberiza cirrus</i>	337	<i>Glareola pratincola</i>	324	<i>Himantopus himantopus</i>	106	Koekoek	75
<i>Emberiza citrinella</i>	310	<i>Glaucidium passerinum</i>	328	<i>Hippolais icterina</i>	247	Koereiger	96
<i>Emberiza hortulana</i>	309	Goudhaan	217	<i>Hippolais polyglotta</i>	248	Kokmeeuw	151
<i>Emberiza pusilla</i>	312	Goudplevier	109	<i>Hirundo rustica</i>	232	Kolgans	33
<i>Emberiza rustica</i>	337	Goudvink	296	Holenduif	69	Koolmees	221
<i>Emberiza schoeniclus</i>	311	Grasmus	244	Hop	191	Koperwiek	265
Engelse kwikstaart	282	Graspieper	288	Houtduif	70	Korhoen	58
	283	Graszanger	253	Houtsnip	139	Kortsnavel- boomkruiper	256
<i>Eremophila flava</i>	230	Grauwe fitis	331	Huismus	279	Kraanvogel	83
<i>Erithacus rubecula</i>	268	Grauwe franjepoot	129	Huiszwaluw	233	Krakeend	52
<i>Erythrura erythrura</i>	295	Grauwe gans	31	<i>Hydrobates pelagicus</i>	87	Kramsvogel	263
Europese kanarie	304	Grauwe gors	308	<i>Hydrocoloeus minutus</i>	152	Krekelzanger	333
<i>Falco columbarius</i>	203	Grauwe kiekendief	176	<i>Hydroprogne caspia</i>	164	Krombekstrandloper	123
<i>Falco peregrinus</i>	205	Grauwe klauwier	208	IJsduiker	86	Krooneend	46
<i>Falco subbuteo</i>	204	Grauwe pijlstormvogel	89	IJseend	36	Kruisbek	301
<i>Falco tinnunculus</i>	201	Grauwe vliegenvanger	267	IJsgors	307	Kuifaalscholver	103
<i>Falco vespertinus</i>	202	Griel	321	IJsvogel	193	Kuifduiker	66
Fazant	60	Grijskopspecht	195	<i>Ixobrychus minutus</i>	94	Kuifeend	48
<i>Ficedula hypoleuca</i>	272	Grijze wouw	326	Jan-van-gent	102	Kuifleeuwerik	229
<i>Ficedula parva</i>	271	Groene specht	196	<i>Jynx torquilla</i>	194	Kuifmees	222
Fitis	240	Groenling	297	Kanoet	120	Kwak	95
Flamingo	62	Groenpootruiter	134	Kauw	213	Kwartel	57
Fluiter	238	Grote barmsijs	300	Keep	292	Kwartelkoning	77
Frater	299	Grote bonte specht	199	Kemphaan	121	Lachstern	163
<i>Fratercula arctica</i>	141	Grote burgemeester	160	Kerkuil	184	Lammergier	327
<i>Fringilla coelebs</i>	293	Grote Canadese gans	28	Kievit	113	<i>Lanius collurio</i>	208
<i>Fringilla montifringilla</i>	292	Grote gele kwikstaart	281	Klapkester	209	<i>Lanius excubitor</i>	209
<i>Fulica atra</i>	82	Grote grijze snip	324	Klein waterhoen	79	<i>Lanius senator</i>	330
<i>Fulmarus glacialis</i>	88	Grote jager	148	Kleine alk	143		

<i>Larus argentatus</i>	156	<i>Motacilla flava</i>	282	<i>Periparus ater</i>	223	Putter	303
<i>Larus cachinnans</i>	158		283	<i>Pernis apivorus</i>	172	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	296
<i>Larus canus</i>	154	<i>Motacilla flavissima</i>	282	Pestvogel	254	Raaf	216
<i>Larus fuscus</i>	155		283	<i>Phalacrocorax aristotelis</i>	103	<i>Rallus aquaticus</i>	76
<i>Larus glaucoides</i>	159	<i>Motacilla thunbergi</i>	282	<i>Phalacrocorax carbo</i>	104	Ralreiger	320
<i>Larus hyperboreus</i>	160		283	<i>Phalaropus fulicaria</i>	130	Ransuil	187
<i>Larus marinus</i>	161	<i>Motacilla yarrellii</i>	284	<i>Phalaropus lobatus</i>	129	<i>Recurvirostra avosetta</i>	107
<i>Larus melanocephalus</i>	153	<i>Muscicapa striata</i>	267	<i>Phasianus colchicus</i>	60	Regenwulp	115
<i>Larus michahellis</i>	157	Nachtegaal	269	<i>Phoenicopterus chilensis</i>	62	<i>Regulus ignicapilla</i>	218
Lepelaar	101	Nachtzwaluw	73	<i>Phoenicopterus roseus</i>	62	<i>Regulus regulus</i>	217
<i>Limnodromus scolopaceus</i>	324	<i>Netta rufina</i>	46	<i>Phoenicurus ochruros</i>	273	<i>Remiz pendulinus</i>	219
<i>Limosa lapponica</i>	118	Nijlgans	35	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	274	Reuzenstern	164
<i>Limosa limosa</i>	117	Nonnetje	41	<i>Phylloscopus collybita</i>	239	Rietgors	311
<i>Linaria cannabina</i>	298	Noordse kwikstaart	282	<i>Phylloscopus fuscatus</i>	332	Rietzanger	252
<i>Linaria flavirostris</i>	299		283	<i>Phylloscopus inornatus</i>	237	Ringmus	280
<i>Locustella fluviatilis</i>	333	Noordse nachtegaal	334	<i>Phylloscopus proregulus</i>	236	Ringsnaveleend	316
<i>Locustella luscinioides</i>	246	pijlstormvogel	90	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	238	<i>Riparia riparia</i>	231
<i>Locustella naevia</i>	245	Noordse stern	169	<i>Phylloscopus tristis</i>	332	<i>Rissa tridactyla</i>	149
<i>Lophophanes cristatus</i>	222	Noordse stormvogel	88	<i>Phylloscopus trochiloides</i>	331	Rode wouw	180
<i>Loxia curvirostra</i>	301	<i>Nucifraga caryocatactes</i>		<i>Phylloscopus trochilus</i>	240	Roek	214
<i>Loxia leucoptera</i>	336	<i>caryocatactes</i>	212	<i>Pica pica</i>	210	Roerdomp	93
<i>Loxia pytyopsittacus</i>	302	<i>Nucifraga caryocatactes</i>		<i>Picus canus</i>	195	Roodborst	268
<i>Lullula arborea</i>	227	<i>macrorhynchos</i>	212	<i>Picus viridis</i>	196	Roodborsttapuit	276
<i>Luscinia luscinia</i>	334	<i>Numenius arquata</i>	116	Pijlstaart	55	Roodhalsfuut	64
<i>Luscinia megarhynchos</i>	269	<i>Numenius phaeopus</i>	115	Pimpelmees	220	Roodhalsgans	27
<i>Luscinia svecica</i>	270	<i>Nycticorax nycticorax</i>	95	<i>Platalea leucorodia</i>	101	Roodkeelduiker	84
<i>Lymnocyptes minimus</i>	138	<i>Oceanodroma leucorhoa</i>	87	<i>Plectrophenax nivalis</i>	306	Roodkeelpieper	289
Matkop	224	Oehoe	190	<i>Plegadis falcinellus</i>	321	Roodkopklauwier	330
Meerkoet	82	<i>Oenanthe oenanthe</i>	277	<i>Pluvialis apricaria</i>	109	Roodmus	295
<i>Melanitta fusca</i>	38	Oeverloper	131	<i>Pluvialis dominica</i>	322	Roodpootvalk	202
<i>Melanitta nigra</i>	39	Oeverpieper	290	<i>Pluvialis fulva</i>	322	Roodstuitzwaluw	330
<i>Melanitta perspicillata</i>	315	Oeverzwaluw	231	<i>Pluvialis squatarola</i>	108	Rosse franjepoot	130
Merel	262	Ooievaar	92	<i>Podiceps auritus</i>	66	Rosse grutto	118
<i>Mergellus albellus</i>	41	<i>Oriolus oriolus</i>	207	<i>Podiceps cristatus</i>	65	Rotgans	25
<i>Mergus merganser</i>	42	Orpheusspotvogel	248	<i>Podiceps grisegena</i>	64	Rouwkwikstaart	284
<i>Mergus serrator</i>	43	Ortolaan	309	<i>Podiceps nigricollis</i>	67	Ruigpootbuizerd	182
<i>Merops apiaster</i>	192	Paapje	275	<i>Poecile montanus</i>	224	Ruigpootuil	186
Middelste bonte specht	198	Paarse strandloper	127	<i>Poecile palustris</i>	225	<i>Saxicola rubetra</i>	275
Middelste jager	147	Pallas' Boszanger	236	Poelruiter	135	<i>Saxicola rubicola</i>	276
Middelste zaagbek	43	<i>Pandion haliaetus</i>	171	Pontische meeuw	158	Scholekster	105
<i>Milvus migrans</i>	181	<i>Panurus biarmicus</i>	226	Porseleinhoen	78	<i>Scolopax rusticola</i>	139
<i>Milvus milvus</i>	180	Papegaaiduiker	141	<i>Porzana porzana</i>	78	<i>Serinus serinus</i>	304
Morinelplevier	110	Parelduiker	85	<i>Prunella modularis</i>	278	Siberische boompieper	336
<i>Morus bassanus</i>	102	<i>Parus major</i>	221	<i>Psittacula krameri</i>	206		
<i>Motacilla alba</i>	284	<i>Passer domesticus</i>	279	<i>Puffinus griseus</i>	89	Siberische notenkraker	212
<i>Motacilla cinerea</i>	281	<i>Passer montanus</i>	280	<i>Puffinus mauretanicus</i>	320		
<i>Motacilla citreola</i>	335	Patrijs	61	<i>Puffinus puffinus</i>	90	Siberische tjiftjaf	332
		<i>Perdix perdix</i>	61	Purperreiger	98	Sijs	305

<i>Sitta europea</i>	255	Taigaboomkruiper	256	Waterral	76
Slangenarend	326	Taigarietgans	32	Waterrietzanger	333
Slechtvalk	205	Tapuit	277	Watersnip	140
Slobeend	51	Temmincks strandloper	124	Waterspreeuw	260
Smelleken	203	Terekruiter	323	Wespendief	172
Smient	53	<i>Tetrao tetrix</i>	58	Wielewaal	207
Sneeuwgangs	29	<i>Tetrastes bonasia</i>	59	Wilde eend	54
Sneeuwgorst	306	Tjiftjaf	239	Wilde zwaan	24
Snor	246	Toendrarietgans	32	Winterkoning	258
<i>Somateria mollissima</i>	37	Topper	49	Wintertaling	56
Sperwer	177	Torenvalk	201	Witbandkruisbek	336
Sperwergrasmus	332	<i>Tringa erythropus</i>	133	Witbuikrotgans	25
<i>Spinus spinus</i>	305	<i>Tringa flavipes</i>	324	Witgat	132
Spotvogel	247	<i>Tringa glareola</i>	136	Witoogeend	315
Spreeuw	259	<i>Tringa nebularia</i>	134	Witsluitbarmsijs	336
Sprinkhaanzanger	245	<i>Tringa ochropus</i>	132	Witte kwikstaart	284
Staartmees	235	<i>Tringa stagnatilis</i>	135	Witvleugelstern	166
Stadsduif	68	<i>Tringa totanus</i>	137	Witwangstern	165
Steenloper	119	<i>Troglodytes troglodytes</i>	258	Woudaap	94
Steenuil	185	<i>Tryngites subruficollis</i>	323	Wulp	116
Steltkluut	106	Tuinfluiter	242	<i>Xema sabini</i>	150
Steppekiekendief	175	<i>Turdus iliacus</i>	265	<i>Xenus cinereus</i>	323
<i>Stercorarius longicaudus</i>	145	<i>Turdus merula</i>	262	Zanglijster	264
<i>Stercorarius parasiticus</i>	146	<i>Turdus philomelos</i>	264	<i>Zapornia parva</i>	79
<i>Stercorarius pomarinus</i>	147	<i>Turdus pilaris</i>	263	<i>Zapornia pusilla</i>	80
<i>Stercorarius skua</i>	148	<i>Turdus torquatus</i>	261	Zeearend	179
<i>Sterna dougallii</i>	326	<i>Turdus viscivorus</i>	266	Zeekoet	144
<i>Sterna hirundo</i>	168	Tureluur	137	Zilvermeeuw	156
<i>Sterna paradisaea</i>	169	Turkse tortel	72	Zilverplevier	108
<i>Sterna sandvicensis</i>	170	<i>Tyto alba</i>	184	Zomertaling	50
<i>Sternula albifrons</i>	162	<i>Upupa epops</i>	191	Zomertortel	71
Stormmeeuw	154	<i>Uria aalge</i>	144	Zwarte ibis	321
Stormvogeltje	87	Vaal stormvogeltje	87	Zwarte kraai	215
Strandleeuwerik	230	Vale gier	327	Zwarte mees	223
Strandplevier	114	Vale gierzwaluw	318	Zwarte ooievaar	91
<i>Streptopelia decaocto</i>	72	Vale pijlstormvogel	320	Zwarte roodstaart	273
<i>Streptopelia turtur</i>	71	<i>Vanellus vanellus</i>	113	Zwarte rotgans	25
<i>Strix aluco</i>	189	Veldleeuwerik	228	Zwarte ruiter	133
<i>Sturnus vulgaris</i>	259	Velduil	188	Zwarte specht	197
<i>Sylvia atricapilla</i>	241	Vink	293	Zwarte stern	167
<i>Sylvia borin</i>	242	Visarend	171	Zwarte wouw	181
<i>Sylvia communis</i>	244	Visdief	168	Zwarte zee-eend	39
<i>Sylvia curruca</i>	243	Vorkstaartmeeuw	150	Zwarte zeekoet	325
<i>Sylvia nisoria</i>	332	Vorkstaartplevier	324	Zwartkop	241
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	63	Vuurgoudhaan	218	Zwartkopmeeuw	153
<i>Tadorna ferruginea</i>	45	Waterhoen	81		
<i>Tadorna tadorna</i>	44	Waterpieper	291		
Tafeleend	47				

